

Overzicht andere uitgegeven boeken.

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door H.J. Smidt:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426718
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426749
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426756
4. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426763
5. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1886-1901), ISBN 9789463426770

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door M.H.G. Scharenborg:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546677
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546684
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546691

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie fraude en integriteit**:

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)
- Witwassen (ISBN 9789463428859)
- Afpakken & ontnemen (ISBN 9789463427043)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie tuchtrecht**:

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie strafrecht**:

- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de website www.fraudeknooppunt.nl.

GESCHIEDENIS

VAN HET

WETBOEK VAN STRAFRECHT.

GESCHIEDENIS
VAN HET
WETBOEK VAN STRAFRECHT.

**VOLLEDIGE VERZAMELING VAN REGEERINGSONTWERPEN,
GEWISSELDE STUKKEN, GEVOERDE BERAADSLAGINGEN, ENZ.**

BIJEGEBRACHT EN GERANGSCHIKT DOOR

Mr. H. J. SMIDT.

Tweede druk,

HERZIEN EN AANGEVULD MET DE WIJZIGINGEN, DOOR

Mr. J. W. SMIDT.

EERSTE DEEL.

**HAARLEM,
H. D. TJEENK WILLINK.
1891.**

Door de vaststelling van het Nederlandsch Wetboek van Strafrecht is eindelijk voldaan aan een oud grondwettig voorschrift. De invoering van dat wetboek verdient als eene heugelijke gebeurtenis te worden opgeteekend: daarmede zal een der laatste en meest belangrijke overblijfselen van de Fransche overheersching voorgoed verdwijnen, en Nederland in het bezit geraken van een volledig stel wetboeken, in eigen taal geschreven, door eigen Regeering en Vertegenwoordiging voorgedragen, overwogen en goedgekeurd.

Mag het nieuwe wetboek, alléén daarom, te recht prijken met den eeretitel van nationaal, de streelende voldoening, die het vaderlandsch gevoel daarin vindt, verleide er niet toe, het nationaal karakter van dat wetboek in een bekrompen geest op te vatten. Onze samenleving deelt in de algemeene beweging der groote menschenmaatschappij, en verschilt daardoor van die van andere beschaafde volken, in zeden en gewoonten, in verstandsontwikkeling, in zedelijkheidszin, in rechtsgevoel, niet zoozeer, dat er een Nederlandsch strafrecht zou zijn, geheel op zich zélf alléén staande te midden van de buitenlandsche wetgevingen en vreemd gebleven aan den algemeenen vooruitgang der wetenschap en der menschheid. Integendeel. De Staatscommissie, aan wier arbeid het ontwerp van 't nu vastgestelde wetboek is te danken, bestond uit mannen, uitmuntende door degelijke studiën en doorkneed in al wat, ook elders, op 't gebied van 't strafrecht, voortreffelijks was voortgebracht. Met nauwgezette inachtneming der uitingen van het nationaal rechtsbewustzijn, verzuimden zij niet van hunne uitgebreide kennis met wijs beleid partij te trekken, en niet het minst waren het buitenlandsche geleerden, die van hun werk met warme belangstelling en onverholen instemming kennis namen. Het aldus met ijver en toewijding voorbereide werk der Staatscommissie

VI

werd vervolgens niet tot wet verheven, dan na op meer dan ééne wijze nauwkeurig te zijn onderzocht en velerlei wijzigingen te hebben ondergaan. Maar hiermede is de moeitevolle taak, aan welke gedurende veel meer dan eene halve eeuw, zij het ook niet zonder langere of kortere tusschenpoozen, met zorg en inspanning was gearbeid, nu dan ook, onder algemeene toejuiching, volbracht.

Waar echter de taak des wetgevers ophoudt, vangt die der rechtspraak aan.

Eene nationale wetgeving is, gelijk De Bosch Kemper in 1838 waarschuwde, „slechts eene ijdele bezitting”, wanneer hare „beginselen niet met belangstelling, naauwgezetheid, ijver en kunde worden toegepast”. Bevat dit woord eene altijd behartigenswaardige les, vooral verdient het in herinnering te worden gebracht, waar het een nieuw Strafwetboek geldt. Een wetboek, dat meer dan eenig ander onvermijdelijk aanleiding moet geven tot tal van vragen, door de practijk des levens onophoudelijk opgeworpen, welke zelfs door hen, die het werkzaamst deel namen aan de vervaardiging, niet konden worden vermoed. Zal hij, die tot de uitlegging en toepassing der nieuwe wet groepen is, zich weten los te maken van de overleveringen, die zijn geest, vooral in den aanvang, nog zullen beheerschen? Zal hij daarbij den juisten weg inslaan en bewandelen, terwijl zijne oude gidsen, die als vertrouwde vrienden hem vroeger schier nimmer verlegen lieten, hebben uitgediend? Ligt er in zóóverre niet eene diepe beteekenis in den weemoedigen afscheidsgroet, zelfs in de Staten-Generaal aan den Code pénal gebracht, terwijl vroeger aan het behoud van den kranke nog niet was gewanhoopt, en later aan de verdiensten van den stervende niet zonder aandoening werd herinnerd?

Zooveel is zeker: voor de rechtspraak mag en moet veel worden verwacht van eene verlevendiging der wetenschappelijke rechtsbeoefening. Het nieuwe wetboek bevrijdt ons van den engen band, waarmede de rechtspleging aan de Fransche jurisprudentie was vastgehecht. Het verzekert aan de echte studie, die zich met ruimen blik op de algemeene beginselen van het hedendaagsche strafrecht en op de vergelijkende rechtsgeleerdheid toelegt, eene practische beteekenis, haar niet vergund,

zolang de streng wetenschappelijke zin door eene dorre arrestenkennis werd verstikt. Welke hulpmiddelen evenwel voortaan den uitlegger ten dienste mogen staan, één is er dat onbetwistbaar den voorrang heeft en door allen moet worden te baat genomen, omdat het uit eigen boezem voortkomt. Wil de wetenschappelijke en praktische rechtsgeleerde de beginselen der nieuwe wet uit de zuiverste bron leeren kennen, de gedachte doorgronden in de woorden gelegd, en zich rekenschap geven van oorzaak en bedoeling van elke schijnbare of wezenlijke breuk in den samenhang van het geheel, hij moet telkens beginnen met de geschiedenis te raadplegen en de wording en voltooiing van het Wetboek in alle perioden nagaan. Een zuiver beeld der ontwikkeling wordt eerst verkregen, indien het geheel wordt overzien en alles in verband en samenhang beschouwd. En daarom zal ook een naar subjectieve opvatting bewerkt uittreksel of gedeelte van de bouwstoffen der geschiedenis meestal geheel onvoldoende zijn, en in geen geval een rechtsgeleerde zich tevreden kunnen stellen met de gevolgtrekkingen, door anderen daaruit afgeleid, hoe verdienstelijk die arbeid, op zich zelf, ook moge zijn.

Indien zij verspreid of verstrooid bleef in tal van stukken, die voor één onderdeel of onderwerp op zeer onderscheidene plaatsen moeten worden geraadpleegd en vergeleken, zou de geschiedenis niettemin voor wetenschap en practijk dikwerf een gesloten boek blijven; vooral voor de practijk, die niet altijd een bedaard, langwijlig en nauwkeurig nazoeken veroorlooft. Dit heeft tot het denkbeeld geleid, om met betrekking tot een Wetboek van zulk ingrijpend gewicht en zoo veelvuldige toepassing, als het nieuwe strafwetboek voor een langen tijd belooft te zullen zijn, de verschillende historische bouwstoffen onder bepaalde onderwerpen of onder de onderscheidene artikelen te verzamelen, en aldus bijeen te voegen wat bijeenbehoort, opdat een gemakkelijk, geleidelijk en volledig onderzoek mogelijk zij, het verband telkens duidelijk aan 't licht trede en zooveel doenlijk het gevaar worde vermeden van iets, wat van belang is, voorbij te zien of over te slaan.

Ter uitvoering van dat denkbeeld, zijn in het werk, hetwelk hierbij wordt aangeboden, in geregelde volgorde de stukken

VIII

opgenomen, die de ontwikkeling der grondslagen van het wetboek en de wording van elk zijner artikelen bevatten. De inrichting is zóó eenvoudig, dat zij geene verklaring behoeft. Door de gevolgde rangschikking is, naar vertrouwd mag worden, het lastige der raadpleging en het gevaar van verwarring, uit verschikking en vernummering der verschillende artikelen ontstaande, vermeden, terwijl niettemin de Regeeringsontwerpen en de andere stukken in hun geheel kunnen worden gekend. In allen gevallen zullen ten gerieve van eene gemakkelijke raadpleging, aan 't einde, de noodige registers en aanwijzingen niet ontbreken.

Wat den inhoud betreft, bevat het werk, met vermindering van noodlooze herhalingen, in de eerste plaats de Regeeringsontwerpen, de in het laatste ontwerp gebrachte wijzigingen en alle bescheiden van de Regeering, den Raad van State en de Staten-Generaal. Van het werk der Staatscommissie, hetwelk, voor zooveel het voor het vastgestelde wetboek van belang is, voor 't overige in de Regeeringsstukken wordt teruggevonden, en uit het ontwerp, gelijk het aanvankelijk bij den Raad van State werd aanhangig gemaakt, is bovendien te zijner plaatse opgenomen, wat hetzij door wijziging van het oorspronkelijk ingediend ontwerp weder van waarde werd, hetzij voor een juist begrip van 's Raads advies noodzakelijk scheen.

Voor eene historische wetsverklaring zijn de verschillende stukken, uit den aard der zaak, niet even gewichtig. Buiten de memorie van toelichting der Regeeringsvoordracht, aangevuld door de opmerkingen van den Raad van State en 's Ministers beantwoording daarvan, is de schriftelijke gedachtenwisseling met de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het grootste belang, omdat daaruit, in verband met de oorspronkelijke toelichting, het meest en het zuiverst de beginselen, gronden en beweegredenen blijken, van welke de *wetgever* is uitgegaan. Toch hoede men zich voor overdrijving. Zelfs wat in die stukken is vervat, mag niet blindelings worden aangenomen en gevolgd: eene degelijk wetenschappelijke wetsuitlegging moet altijd met oordeel en beleid van elk haar geschonken hulpmiddel gebruik maken. Hoe groot het gezag moge zijn, aan eenige verklaring te hechten, onvoorwaardelijk is het nooit: ook de grondige voorbereiding, die in de Tweede Kamer aan het ontwerp ten deel viel,

levert zelfs voorbeelden, dat aan de voor het wetboek aangenomen grondbeginselen moest worden herinnerd. Onfeilbaarheid is geen kenmerk van eenig menschelijk werk; aan niemand is 't gegeven, te aller ure wijs te zijn; ieder staat bloot aan misvatting, evenzeer als aan het onjuist uitdrukken zijner gedachte.

In grotere mate nog moet de voorzichtigheid aandeel hebben in een oordeelkundig gebruik van hetgeen tusschen de Regeering en de Eerste Kamer werd verhandeld. De voorstellen verkeerden dan in eene phase, waarin de Regeering hare vrijheid van beschouwing en oordeel niet meer in die ruimte bezit als tijdens de behandeling in de Tweede Kamer, waar nog gelegenheid was voor wijziging. Hierbij komt, dat de Eerste Kamer wel kennis neemt van hetgeen in den anderen tak der Vertegenwoordiging plaats vond en mede op grond daarvan haar besluit neemt, doch omgekeerd de Tweede Kamer, onafhankelijk van hetgeen later wordt gezegd of gedaan, de wet aannam, zoodat het onzeker blijft, of zij, indien ze daarmede bekend geweest ware, de wet wel, of wel aldus, zou hebben aangenomen.

Er bestaat eene bijzondere aanleiding voor deze opmerking. Toen in de Eerste Kamer het vervolgens aangenomen voorstel, tot wijziging van het Reglement van Orde voor de behandeling van 't Wetboek, in beraadslaging kwam, werd tot toelichting in de zitting van 4 December 1880 gezegd: „De voorstellers hebben gemeend, daar de beslissing omtrent open vragen altijd aan den regter blijft, hoe volledig de wisseling van stukken ook moge geweest zijn in de andere Kamer, bij den spoed waarmede het debat daar is afgelopen, dat er toch nog tal van punten overblijven waarvan eene nadere ontwikkeling, door vragen van de Kamer en door antwoorden van den Minister, zal kunnen strekken tot voorlichting van hen die eenmaal geroepen zullen zijn de wet toe te passen.” Natuurlijk was het geenszins de bedoeling, om aanteekeningen te leveren op de aan de Kamer ter beoordeeling onderworpen wet, gelijk haar eigen Verslag ook met zoo vele woorden bevestigt. Waar echter van den wensch, om den uitlegger „tot voorlichting” te strekken, zóó ondubbelzinnig blijkt, de daaruit voortgesproten arbeid van groot talent en bekwaamheid getuigt, en ook nog in de schriftelijke voorbereiding zelve der Eerste Kamer, door eene „grootte meerderheid”, de mogelijkheid van het bindende der gegeven

„voorlichting” geenszins werd uitgesloten, schijnt eene waarschuwing, om aan de beschouwingen en verklaringen, onder dergelijke omstandigheden, geen gezag van bijzonderen aard en buitengewone beteekenis toe te kennen, niet geheel overbodig. Metterdaad toch zou anders, tegelijk met de wet, eene *interpretatio authentica* in onze rechtszalen binnen sluipen; en wel eene, niet in den zin van Von Savigny, dat „durch ein neues Gesetz bestimmt wird, wie ein älteres Gesetz verstanden werden soll”, en ook nog niet eens, gelijk Opzoomer het uitdrukte, „in dien slechten, onwaren zin van raadpleging van hen, die vroeger de wet hebben gemaakt,” — maar hier zelfs *zonder raadpleging* van een deel der wetgevende macht, dat de wet vaststelde.

Hoewel elk denkbeeld van beslissend gezag aan die uitspraken moet ontvallen, zooals trouwens de Minister van Justitie in zijn schriftelijk antwoord, zoowel in de Inleiding (vgl. mede op art. 452), als bij art. 45, ook ondubbelzinnig uitsprak, zal echter niemand daaraan wezenlijk gewicht ontzeggen. De bedoelde voorlichting heeft groote waarde, gelijk die van elk bekwaam rechtsgeleerde, maar evenals deze moet ze, ontdaan van het gezag hetwelk haar schijnt aan te kleven, getoetst worden aan de wet, in haar verband genomen en uit hare beginselen verklaard. Die beginselen trouwens kunnen ook uit de gedachtenwisseling met en in de Eerste Kamer, als tak der wetgevende macht, nader worden gekend, en in zóóverre blijft het historisch belang der stukken, waaruit van die gedachtenwisseling blijkt, onmiskienbaar bestaan.

Hebben voorts de mondelinge beraadslagingen in de Vertegenwoordiging voor de geschiedkundige wetsuitlegging hare waarde, over 't geheel dient ze beneden die der schriftelijke gedachtenwisseling gesteld te worden. De discussiën behelzen meestal slechts individueele beschouwingen en subjectieve meeningen, waaromtrent het meerendeels onzeker is, of en in hoeverre zij door den wetgever werden gedeeld. Er is meer. In de openbare beraadslagingen spelen valsch vernuft, op den persoon gerichte redeneering, onjuiste opvatting der denkbeelden van anderen, de zucht om door te drijven, miskienning zelfs van de ware beginselen der voordracht, niet zelden eene rol. In den kampstrijd van het publiek debat wordt niet altijd naar de beste

zakelijke bestrijding of verdediging gestreefd, maar ook naar die, welke den grootsten indruk of invloed op de vergadering belooft. Vooral in eene langdurige, niet zelden afmattende zitting, staan ook den sprekers niet altijd dadelijk de juiste gronden helder voor den geest, noch de juiste uitdrukkingen ten dienste: menig woord wordt gesproken, waarvan later, na bedaard nadenken, zelfs gewenscht wordt, dat het niet of anders ware gezegd. Hier vooral geldt dan ook het woord van Thorbecke: „Men kent vaak aan eene subjectieve of psychologische historie der vervaardiging eener wet een gezag toe, dat zij in mijn oog niet kan hebben.”

Niettemin: hoe bijwijlen de waarde van afzonderlijke gezegden van dezen of genen spreker ook worde overschat, tot een tegenovergesteld uiterste late men zich evenmin vervoeren. De gedachte des *wetgevers* moet opgespoord worden uit het geheele gemeenschappelijk overleg, waaruit de wet is voortgesproten. De beraadslagingen der Kamers vormen daarvan een schakel, die niet uit de keten kan worden gelicht, zonder het geheel te verbreken. Vooral voor de wijzigingen, tijdens de beraadslaging in de Tweede Kamer aangebracht, en evenzeer ten aanzien van die, welke vruchteloos werden beproefd, zijn ze van groot belang. Ofschoon dus de redevoeringen met bijzondere behoedzaamheid zijn te raadplegen, mogen ze in eene Geschiedenis van het Wetboek niet worden gemist. Ze zijn daarom in dit werk ook volledig opgenomen en, evenals de schriftelijke bescheiden, zelfs woordelijk teruggegeven, opdat niemand genoodzaakt zij toch tot de oorspronkelijke stukken terug te gaan, om zekerheid te hebben aangaande hetgeen daarin al dan niet mocht voorkomen. De aard van eene discussie in eene groote vergadering brengt het evenwel mede, dat zich daarin ook vraagpunten van orde mengen, dat de behandeling van meer persoonlijke aangelegenheden niet wordt ontgaan, dat parlementaire hoffelijkheid hare eischen doet gelden, gelijk ook hier eens eene inleiding wordt noodig geacht, daar eene herhaling niet achterwege blijft, elders eene uitweiding wordt gehouden, die voor de zaken in behandeling van geen het minste gewicht zijn. Dit alles, dat uit een historisch oogpunt volkomen overtoollig en onbelangrijk is, wordt uit de gehoudene redevoeringen niet medegedeeld. Dat mede op te nemen, zou slechts gemak-

XIV

Modderman, schonk daaraan niet alleen zijne goedkeuring, maar werkte zelfs, door mededeeling der nader door gemelden hoogleeraar verstrekte inlichtingen, van zijn kant er toe mede, dat het volle licht der geschiedenis over het Wetboek kan opgaan.

Door de opneming van die meer officieuse stukken, waar ze ter toelichting van gemaakte wijzigingen strekken (de opmerkingen, die geen gevolg hadden, worden niet medegedeeld), wordt de omvang van het werk wel eenigszins grooter, dan aanvankelijk kon worden geraand. Maar zijne waarde wordt daardoor tevens zoozeer verhoogd, dat ieder, die in het Nederlandsche Strafrecht belang stelt, met mij dank zal weten aan hen, die bereidwillig de gelegenheid tot die uitbreiding openden.

Ook in ruimer kring zal het zeker niet als eene geringe verdienste worden beschouwd, dat door samenwerking van taalwetenschap en rechtsgeleerdheid, het nieuwe Wetboek een voorbeeld stelt, dat op de zorg voor de taal en den stijl onzer wetten weldadig zal kunnen werken.

's GRAVENHAGE, Maart 1881.

H. J. SMIDT.

BIJ DE TWEEDE UITGAAF.

De uitgever wenscht een tweeden druk. Toen mijn vader te kennen gaf, met al de daaraan verbonden bemoeiingen zich niet te mogen belasten, had ik het voorrecht mij de zorg voor eene nieuwe uitgaaf te zien toevertrouwd. Bij het verschijnen daarvan, behoeft het nauwelijks vermelding, dat de grondtekst van het oorspronkelijk werk met nauwgezetheid is gevolgd, wat intusschen verbetering van sommige misstellingen en uitbreiding van de verwijzingen niet uitsloot. Voor het overige is deze uitgaaf aangevuld met de wijzigingen, die in het Wetboek zijn gebracht en wier geschiedenis op dezelfde wijze is bewerkt als in den eersten druk.

Van hooggeachte zijde (Weekblad van het Recht n°. 5937) werd de wensch geuit, in de tegenwoordige uitgaaf bij de geschiedenis der artikelen mede alsnog op te nemen het ontwerp der staatscommissie en de daarbij ingediende Memorie van toe-

lichting. Dit punt was reeds overwogen, maar verschillende redenen hebben van die opneming doen afzien. Het reeds vrij uitvoerige werk zou daardoor eenen omvang verkrijgen die te bedenkelijker scheen, omdat alsdan voor verreweg het grootste gedeelte, tweemaal nagenoeg dezelfde, vrij lijvige, Memorie van Toelichting zou moeten worden gedrukt. Die der staatscommissie is wel is waar bij het eerste regeeringsontwerp grootendeels overgenomen en alléén voor sommige onderdeelen omgewerkt, maar buitendien bevat de Toelichting der Regeering hier en daar zoo velerlei kleine afwijkingen, dat met eene eenvoudige verwijzing slechts zelden zou kunnen worden volstaan, zonder aan de, in een werk als het hier betreft, vóór alles vereischte nauwkeurigheid afbreuk te doen. Wat het wetsontwerp der staatscommissie zelf betreft, was eene opneming daarvan ten eenenmale overbodig, omdat dit in het vergelijkend overzicht in deel III reeds volledig was en op nieuw in deze uitgaaf zal worden afgedrukt.

Nevens dit alles woog eene bedenking van meer principiëlen aard. De vrucht van den hoogst belangrijken arbeid der Staatscommissie vormt inderdaad een geheel, dat op zich zelf moet blijven. Het is te recht een werk uit één stuk genoemd, dat ook wat de niet in het Wetboek overgenomen bepalingen betreft die ten minste een 125tal bedragen, niet in stukjes en brokjes kan worden gedeeld, zonder van zijne groote waarde te verliezen en eene degelijke raadpleging te schaden.

Bij het bestaan van twee uitgaven (eene in 4°., de andere in 8°.) van het ontwerp, met de daarbij behoorende stukken, der Staatscommissie kan ieder jurist daarvan kennis nemen, terwijl ook deze Geschiedenis dat gemakkelijk maakt door het reeds genoemde Vergelijkend overzicht, waarin de tekst van het Wetboek naast dien, door de Staatscommissie ontworpen, is opgenomen.

Eindelijk: een woord van dank aan allen die in het belang van deze uitgaaf mij met hunne opmerkingen wel hebben willen vereeren, van welke, zoo veel noodig, met erkentelijkheid is gebruik gemaakt.

AANWIJZING VAN VERKORTINGEN ENZ.

Het op bl. 1, onder 2, bedoeld ontwerp der Staatscommissie wordt aangeduid met **O. Stc.**;

het ontwerp-Smidt, onder 6 op bl. 2 vermeld, als zijnde het Oorspronkelijk Regeerings-Ontwerp, met **O. R. O.**;

het ontwerp-Modderman, onder 7 aldaar genoemd, als Gewijzigd Ontwerp, met **G. O.**

De *nummers* der artikelen, aangehaald in de memorie van toelichting, in het advies van den Raad van State, in het rapport aan den Koning en in het verslag der Tweede Kamer, gelijk mede in de opmerkingen van Prof. M. de Vries, zijn die van het **O. R. O.**; — die aangehaald, in de *beraadslagingen* van de Tweede Kamer, zijn die van het **G. O.**; — terwijl in de stukken der Eerste Kamer en in de daar gevoerde beraadslagingen de artikels van het Wetboek worden vermeld.

Waar *nummers* der artikelen *van het Wetboek* worden aangehaald of nevens die van een der ontwerpen vermeld, zijn ze met vette cijfers gedrukt.

O. R. O. 1886	beteekent het Oorspronkelijk Regeerings- Ontwerp	der wijzigingswet van 15 Januari 1886 (Stb. n ^o . 6). Zie bladz. 3 onder 2.
G. O. 1886	” het Gewijzigd Ontwerp	
N. G. O. 1886	” het Nader Gewijzigd Ont- werp	

De artikelen, waarbij de uitslag der stemming in de Tweede Kamer *niet* vermeld staat, werden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

TE VERBETEREN.

Op bl. 39 regel 22 v. b. staat: *praktijk*, lees: *practijk*, — en bl. 302, kolom 1, regel 20 v. o. staat: *volk*, lees: *volks*.

WETBOEK VAN STRAFRECHT

*vastgesteld bij de wet van 3 Maart 1881 (Stbl. n°. 35),
gewijzigd bij de wetten van 15 Januari 1886 (Stbl. n°. 6) en
van 31 December 1887 (Stbl. n°. 265).*

HOOFDPUNTEN DER GESCHIEDENIS VAN HET WETBOEK EN VAN DE WIJZIGINGSWETTEN.

Het Wetboek.

1. Bij Kon. besl. van 28 September 1870 n°. 21 (gecontra-
signeerd door den Minister van Justitie mr. F. G. R. H. van
Lilaar) werd eene Staatscommissie ingesteld voor de zamen-
stelling van een Wetboek van Strafrecht, bestaande uit de
heeren: mrs. J. de Wal (tevens *Voorzitter*), W. F. G. L. François,
A. A. de Pinto (tevens *Secretaris*), M. S. Pols en A. E. J.
Modderman. Na eerst voorloopig aan den Secretaris te zijn toe-
gevoegd, werd Jhr. mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland bij
Kon. besl. van 18 Maart 1871 n°. 11 als Adjunct-Secretaris der
commissie aangewezen. De heer François werd bij Kon. besl.
van 30 Mei 1872 n°. 20 op zijn verzoek eervol van het lidmaat-
schap ontheven en vervangen door den heer mr. J. J. Loke.

2. Door de Staatscommissie werd den 13 Mei 1875 aan den
Koning verslag uitgebragt, met overlegging van het ontwerp
van een Wetboek, verschillende andere ontwerpen, memories
van toelichting enz.

3. Op 26 Juni 1878 werd, krachtens 's Konings machtiging,
door den Minister van Justitie (mr. H. J. Smidt) aan den Raad
van State verzonden het ontwerp van een Wetboek van Straf-
recht, met memorie van toelichting.

4. Door den Raad van State werd, den 26 November 1878, aan Zijne Majesteit advies uitgebracht, welk advies bij kabinetsbeschikking van 18 December 1878 aan den Minister van Justitie werd medegedeeld.

5. Den 14 Februari 1879 deed de Minister van Justitie aan den Koning zijn rapport toekomen over het advies van den Raad van State.

6. Bij Kon. Boodschap van 22 Februari 1879, werd het ontwerp van wet tot vaststelling van een Wetboek van Strafrecht, met memorie van toelichting enz., aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden.

7. Onder dagteekening van 16 Juli 1880, werd door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (bestaande uit de heeren mrs. Godefroi, Patijn, van der Kaay, de Savornin Lohman en des Amorie van der Hoeven) haar verslag vastgesteld, hetwelk tevens het Regeeringsantwoord bevat, gegeven door den Minister van Justitie (mr. A. E. J. Modderman), en waarbij werd overlegd een door dien Minister gewijzigd ontwerp van het Wetboek.

8. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal werden de openbare beraadslagingen gevoerd van 25 October tot en met 9 November 1880.

9. De Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal bestond uit de heeren mrs. Borsius, van Akerlaken, Vos de Wael en Thooft; hare bijeenkomsten werden bijgewoond door den Voorzitter der Kamer, den heer mr. van Eysinga. Op 16 Februari 1881 werd haar verslag vastgesteld, waarin mede tegelijk het Regeeringsantwoord is opgenomen.

10. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn de openbare beraadslagingen gevoerd op 1 en 2 Maart 1881.

11. De wet tot vaststelling van het Wetboek van Strafrecht werd door Z. M. den Koning op 3 Maart 1881 goedgekeurd, en vervolgens geplaatst in het Staatsblad 1881 n°. 35.

12. De invoering van het Wetboek van Strafrecht werd bij de wet van 15 April 1886 (Stbl. n°. 64) bepaald op 1 September 1886.

Wijzigingswet van 15 Januari 1886 (Staatsblad n° 6).

1. Het ontwerp van deze wet, waarop de Raad van State den 22 April 1884 advies had uitgebracht, werd, vergezeld van eene memorie van toelichting, ondertekend door den Minister van Justitie (mr. M. W. Baron du Tour van Bellinchave) bij Koninklijke Boodschap van 6 Mei 1884 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden.

2. Onder dagteekening van 15 Juli 1885 werd door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren mrs. de Ruiters Zijlker, Beelaerts van Blokland, van der Kaay en van Houten [bij de vaststelling van dit verslag had het lid der Commissie de heer Des Amorie van der Hoeven opgehouden lid der Kamer te zijn]) haar Verslag vastgesteld, hetwelk tevens bevat het Regeeringsantwoord, gegeven door den Minister van Justitie (mr. M. W. Baron du Tour van Bellinchave), waaraan was toegevoegd een Gewijzigd ontwerp van deze wet, gelijk mede het verslag daarover en een verslag van het verhandelde in eene bijeenkomst van de Commissie met den Minister, die naar aanleiding daarvan een Nader gewijzigd ontwerp inzond.

3. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn de openbare beraadslagingen gevoerd op 27 en 28 October 1885.

4. Het Voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer (bestaande uit de heeren mrs. de Sitter, Thooft, Pijnappel en Smits) werd 9 December 1885, het Eindverslag, tevens bevattende het Antwoord der Regeering, 18 December 1885 vastgesteld.

5. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn de openbare beraadslagingen gevoerd 14 Januari 1886.

6. De wet houdende wijzigingen in het bij de wet van 3 Maart 1881 (Staatsblad n°. 35) vastgestelde Wetboek van Strafrecht werd door Z. M. den Koning op 15 Januari 1886 goedgekeurd en vervolgens geplaatst in het Staatsblad 1886 n°. 6.

Wijzigingswet van 31 December 1887 (Staatsblad n°. 265).

1. Bij Koninklijke Boodschap van 8 October 1887 werd het Ontwerp dezer wet, vergezeld van eene memorie van toelichting, ondertekend door alle Ministers, behalve dien van Koloniën, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend.

2. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren mrs. Greeve, van Osenbruggen, Kerdijk, Brouwers en van Diggelen) werd 23 November 1887 haar Verslag vastgesteld.

3. De openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer werden gevoerd op 1 December 1887.

4. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren mrs. Insinger, Sickesz, Röell en Blijdenstein) werd 22 December 1887 vastgesteld.

5. In de Eerste Kamer werden de openbare beraadslagingen gevoerd op 29 December 1887.

6. Door Z. M. den Koning op 31 December 1887 goedgekeurd, werd de wet opgenomen in het *Staatsblad* van 1887 n°. 265.

INLEIDING, GRONDSLAGEN EN ALGEMEENE STREKKING.

Memorie van Toelichting.

Bij Koninklijk besluit van 28 September 1870, n°. 21, werd eene Staatscommissie ingesteld »voor de zamenstelling van een wetboek van strafregt”. Door die Staatscommissie werd bij haar rapport aan den Koning, onder dagteekening van den 13den Mei 1875, een ontwerp overgelegd, dat aan het tegenwoordig ontwerp niet alleen ten grondslag is gelegd, maar daarbij zelfs, zooveel mogelijk, woordelijk is gevolgd, even als de Memorie van Toelichting. De ondergeteekende is ten aanzien van de door hem noodig geachte veranderingen, hetzij die bestonden in wijziging, bijvoeging of weglating, bij voortduring in overleg gebleven met de leden der bovenvermelde, bij Koninklijk besluit van 18 April 1876, n°. 16, ontbonden commissie, die zich daartoe steeds bereid verklaarden en betoonden en die, al bleef er natuurlijk op enkele punten verschil van gevoelen bestaan, ten einde toe hunne krachtige en door de Regering hoog gewaardeerde medewerking hebben verleend om het ontwerp te brengen in den staat, waarin het thans aan de Vertegenwoordiging wordt aangeboden.

De ondergeteekende kan dit niet vermelden zonder de uitdrukking van diep gevoeld leedwezen, dat de heer mr. J. J. LOKK, voormalig medelid der ontbonden Staatscommissie, den 11den Mei 1878 door een vroegtijdigen dood ontvallen aan de Nederlandsche magistratuur, tot welker sieraden hij behoorde, de voltooiing niet heeft mogen beleven van dit groote werk van wetgeving, waarin hij een zoo belangrijk aandeel heeft gehad en waaraan — het is elders ¹ naar waarheid gezegd — zijn naam nevens die van de andere leden der commissie ² duurzaam blijft verbonden.

¹ In een levensberigt, opgenomen in het *Weekbl. van het Regt*, n°. 4235.

² De heeren mrs. J. DE WAL, A. A. DE PINTO, M. S. POLS, A. E. J. MODDERMAN en haar adjunct-secretaris jhr. mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

[Wegens zijn aandeel aan den arbeid, vereischt om het ontwerp der Staatscommissie geschikt te maken ter indiening aan de Staten-Generaal, verdient hierbij ook genoemd te worden jhr. mr. P. J. VAN BEYMA, Referendaris, aan 't hoofd der tweede afd. van het Departement van Justitie.]

§ 1. Slechts eenmaal en gedurende niet langer dan ongeveer twee jaren, mogt Nederland zich verheugen in het bezit van een algemeen nederlandsch wetboek van strafregt.

Het Crimineel Wetboek voor het koningrijk Holland bekam kracht van wet den eersten Februarij 1809 om te blijven gelden tot de invoering van de fransche wetboeken in de eerste maanden van 1811.

Na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid was een der eerste maatregelen van den Souvereinen Vorst, bij besluit van 11 December 1813 (*Staatsblad* n°. 10), met belangrijke wijzigingen in het strafstelsel van den Code Pénal, dezen overigens »bij provisie en totdat daaromtrent nader zal zijn voorzien» te handhaven.

Art. 100 der grondwet voor de vereenigde Nederlanden van den 29sten Maart 1814 schreef nu voor, dat er zou worden ingevoerd — onder meer — »een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt».

Dit voorschrift ging in 1815 over in art. 163 van de grondwet des koningrijks en bleef onveranderd bij hare herziening in 1840 (art. 161), terwijl bij de herziening van 1848 (art. 146) wel niet meer werd voorgeschreven, dat een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt zou worden ingevoerd, maar gebiedend werd bepaald: »er is een algemeen wetboek van strafregt.»

Het is hier de plaats niet om een overzicht te geven van al de pogingen, in den loop van meer dan zestig jaren in het werk gesteld, om het woord der grondwet tot eene volkomene waarheid te maken en aan een eisch van ons onafhankelijk volksbestaan te voldoen.

Genoeg is het, het treurige feit te vermelden, dat de grondwettige belofte van 1814 nog steeds onvervuld is, tot nadeel van het algemeen volksbelang, tot oene van Nederland.

De grondwet vordert eene nationale codificatie, ook van het strafregt. Wat in Nederland als strafregt geldt, voldoet in geen opzigt aan die vordering.

Het is noch nationaal, noch eene codificatie.

De fransche Code werd ons bij de inlijving in het fransche keizerrijk opgedrongen om in de plaats te treden van een voor zijnen tijd uitmuntend wetboek. Geschreven in eene vreemde taal, was hij tevens een uitvloeisel van vreemde denkbeelden, toestanden en instellingen.

Intusschen de Code Pénal, met al zijne gebreken, was een »wetboek», eene codificatie. Wat wij in den loop der jaren daarvan gemaakt hebben heeft er het kenmerk van codificatie, de eenheid van gedachte en uitdrukking, geheel aan ontnomen.

Wij zijn aan de code van 1810 sedert lang ontgroeid. Ontbrak ons het wetgevend vermogen om het oude en verouderde wetboek door een nieuw te vervangen, de voortgaande beschaving en ontwikkeling, de krachtige stem der volksovertuiging, nieuwe toestanden, nieuwe instellingen, nieuwe wetten op elk ander gebied, drongen tot gedeeltelijke, soms zeer gewigtige en zeer veel omvattende, wijzigingen van het geldende strafregt.

De Code Pénal is niet afgeschaff, maar zijn strafstelsel, eene onmogelijkheid voor onzen tijd, is verbroken door vele latere wetten die zeker in menig opzigt verbetering aanbragten zonder echter het oude stelsel door een nieuw te vervangen. Hetzelfde kan men zeggen van vele andere bepalingen, behoorende tot het algemeene deel van den Code, en in

het bijzondere deel van ons fransch-nederlandsch strafregt is door een schier onafzienbaar aantal van wetten en verordeningen, ook waar zij tot noodzakelijke wijziging of aanvulling strekten en leidden, eene zoo groote verwarring ontstaan dat, al ware het daarom alléén, eene nieuwe codificatie van het strafregt niet langer mag worden uitgesteld. Een breed betoeg voor die stelling is onnoodig. Zij wordt door niemand betwist.

De vraag is echter, welken weg men heeft in te slaan bij de zamenstelling van een nieuw wetboek.

Zal dit wetboek zijn eene herziening van den Code Pénal van 1810 zooals de belgische Code van 1867?

Of zal men zich zoo naauw mogelijk hebben aan te sluiten bij het laatste volledige ontwerp van een nederlandsch wetboek van strafregt waarvan het eerste boek reeds in 1847 werd aangenomen?

Of behoort, nu men den sedert meer dan een vierde eener eeuw gestaakten arbeid weder opvat, het nederlandsche wetboek van strafregt ook te zijn een nieuw wetboek waaraan noch de gewijzigde Code Pénal, noch het ontwerp van 1847, noch eenig ander wetboek of ontwerp ten grondslag ligt?

Een woord ter beantwoording van deze vraag dat tevens strekken moge om den omvang en de meest kenmerkende beginselen van het aangeboden wetboek in enkele breede trekken te schetsen.

Eene revisie van den Code Pénal kan niemand wenschen. Wij moeten met het fransche strafwetboek, in zoover het nog geldt — en dit is met het algemeene deel voor verreweg het grootste gedeelte het geval niet — voor goed breken. Daarmede is niet gezegd dat niet enkele goede bepalingen en juiste omschrijvingen ook nu nog aan dit wetboek kunnen worden ontleend, maar wel dat men op de grondslagen van dit wetboek nu en in Nederland niet meer kan voortbouwen.

Het strafwetboek van het eerste fransche keizerrijk is en wordt nog dikwijls onregtvaardig beoordeeld. Beschouwd in het licht van zijnen tijd, vergeleken met de strafwetten die tot in de laatste jaren der achttiende eeuw nog algemeen in Europa, ook in Nederland, golden, was de code van 1810 in menig opzigt een hoogst verdienstelijk wetboek, eene belangrijke schrede op den weg van vooruitgang, door ВЕССАРИА, zijne medestanders en volgelingen, toen zij den staf braken over het oude strafregt met zijne onmenschelijke en onmenschkundige wreedheid, aangewezen. Maar sedert 1810 heeft de strafregtwetenschap zich snel en krachtig ontwikkeld, en onder den invloed der nieuwere begrippen staat die wetenschap thans zeker niet minder hoog boven den Code Pénal dan de Code Pénal staat boven de strafwetten van vroegere eeuwen. Alzoo, welke verdienste de fransche codificatie ook gehad hebbe in en voor haren tijd, zij kan den grondslag niet meer uitmaken van een wetboek in en voor onzen tijd.

Reeds het eerste artikel van den Code spreekt in zijne driedelige verdeling der strafbare feiten een beginsel uit, rijk in gevolgen, waarvoor in een nieuw wetboek, zal het voldoen aan de eischen van wetenschap en ervaring, geen plaats meer is¹.

Het fransche strafstelsel, trouwens door de afschaffing van den dwangarbeid, de ontzetting van regten (*dégradation civique*), de kaak en

¹ Zie hieronder § 8.

laatstelijk de doodstraf, reeds sedert lang uit zijne voegen gerukt, is, met zijne kwistig bedreigde oonteerende straffen en zijne miskenning van elk element van zedelijke verbetering in de straf, in beginsel verwerpelijk.

De onregtvaardige gelijkstelling van poging en volbrachte daad en van daders en medepligtigen, de sedert lang veroordeelde fransche leer over herhaling van misdrijf, de onvoldoende voorschriften over de ontoerekenbaarheid en het geheel ontbreken van de noodige bepalingen over de heerschappij van de strafwet, den zamenloop en het verval van strafvordering en straf, de ongelijke maat waarmede de Code meet waar hij schier alle misdrijven tegen het staatsorganisme en het staatsgezag met ongeregtvaardigd zware, de misdrijven tegen bijzondere personen niet zelden met betrekkelijk veel te geringe straffen bedreigt, dit alles en veel meer toont aan dat een nieuw nederlandsch wetboek meer moet zijn dan eene revisie van den Code Pénal op meer of minder ruime schaal.

Zoo werd het reeds begrepen in de ontwerpen van een nederlandsch strafwetboek die elkander sedert 1814 hebben opgevolgd en die alle, vooral de twee eerste (1814 en 1827), zich veel nauwer aansloten aan het Crimineel Wetboek van 1809 dan aan den Code Pénal van 1810.

Meer dan dertig jaren zijn voorbijgegaan sedert het laatste volledige ontwerp aan de Staten-Generaal werd aangeboden en gedeeltelijk door de vaststelling van een — echter niet als wet afgekondigd — eerste boek werd aangenomen.

Dit ontwerp heeft vele onmiskenbare verdiensten. In vorm en inhoud onderscheidt het zich in menig opzigt gunstig van den Code Pénal. Het algemeen deel, in het aangenomen eerste boek te zamen gevat, is niet alleen veel vollediger dan de inleidende bepalingen en de twee eerste boeken van het fransche wetboek, maar kan ook, wat innerlijke waarde betreft, veilig den toets doorstaan met andere wetboeken en ontwerpen van dien tijd. In het bijzondere deel zijn al de schoolsche en in de praktijk slechts tot misvatting leidende verdeelingen en onderverdeelingen van het fransche wetboek ter zijde gesteld. In eene doorlopende reeks van titels worden alle misdrijven en overtredingen met eene beknoptheid die geene volledigheid uitsluit, behandeld. Veel meer dan in het fransche wetboek zijn de straffen geëvenredigd aan het door het vergriep tegen de wet gesticht kwaad. Noch in het algemeen, noch in het bijzonder deel van het ontwerp vindt men de sporen terug van die eenzijdige afschrikkingstheorie die den code van 1810 in de pen gaf.

Toch kon het ontwerp van 1847 niet zijn de onmiddellijke bron, de grondslag, het voorbeeld van den wetgevenden arbeid die in 1879 der Vertegenwoordiging wordt aangeboden.

Het regt, het strafregt niet het minst, verkeert voortdurend in staat van ontwikkeling. De denkbeelden zijn in hunne vaart niet te stuiten, de heerschende begrippen maken plaats voor andere, nieuwe instellingen scheppen nieuwe behoeften. De wetenschap van het strafregt heeft in de laatste dertig jaren ontzaggelijke vorderingen gemaakt; de kunst der codificatie wijst in Duitschland, Italië, België en andere staten op geheel nieuwe voorbrengselen. Wat in 1847 goed en bruikbaar was kan thans, zoo wij in Nederland gelijken tred willen houden met andere beschaafde natiën, niet meer dienen als model.

Het zoude niet zwaar vallen dit in het breede aan te toonen, maar enkele opmerkingen zijn voor het doel dezer inleiding voldoende.

Vooreerst. Waarmede het ontwerp van 1847 ook gebroken moge hebben, de aan het fransche regt ontleende drieledige verdeeling van de strafbare feiten bleef, met al hare gevolgen, bestaan.

Ten andere, het strafstelsel. Wie zoude thans de verdediging daarvan nog op zich willen nemen? De naam van ootereende straffen komt in het ontwerp niet meer voor, inderdaad worden zij door al de incapaciteiten, voortdurend en van regtswege verbonden aan elke veroordeeling tot criminele straf (art. 22), gehandhaafd. En die criminele straffen zelve. Bovenaan staat de doodstraf die in Nederland nu reeds sedert bijna twintig jaren feitelijk en sedert weldra tien jaren wettelijk is afgeschaft, onderaan de algemeen afgekeurde, bij ons alleen nog op het papier bestaande straf van verbanning¹. Voorts tuchthuisstraf, levenslange en tijdelijke, de laatste in drie, naar den kortsten en langsten duur onderscheiden gradatiën, maar steeds voor haar vollen duur en tot een maximum van vijftien jaren in de cel te ondergaan, zonder eenig stadium van overgang van de langdurige strenge afzondering tot den terugkeer in het maatschappelijk leven².

Eindelijk de omvang der codificatie. Het nieuwe wetboek zoude op de vereischte volledigheid geen aanspraak kunnen maken, zoo het zich binnen de grenzen van het ontwerp van 1847 bleef beperken, nu in een tijdperk van omstreeks twee en dertig jaren het aantal strafregtelijke bepalingen, in bijzondere wetten voorkomende, doch onbetwistbaar tot het gebied van het te codificeren strafregt behoorende, zoozeer is toegenomen.

Om deze redenen moet op dit oogenblik de strafwetgever, hoezeer zijne taak daardoor ook worde verzwaard, zelfstandig zijnen weg kiezen, het goede overnemende waar hij dit vindt hetzij in het geldende strafregt, hetzij in de vele ontwerpen die elkander van 1814 tot 1859 hebben opgevolgd, zonder een dier volledige of onvolledige ontwerpen als model te volgen.

Evenmin of veel minder nog kan er spraak van zijn eenig vreemd wetboek als grondslag van het nederlandsche aan te nemen. Zoo het eene onbetwistbare waarheid is dat de wetenschap aan geene grenzen gebonden is en dat, bij het al meer en meer toenemend verkeer tusschen alle beschaafde volken, ook de strafwetgeving al meer en meer streeft naar eene vroeger ongekende overeenstemming, in zoover het groote beginselen geldt, — niet minder waar is het dat het verschil in nationaliteit, in maatschappelijke neigingen en behoeften, in staatsvorm en instellingen en niet het minst in de wetgeving op ander gebied, nog steeds een eigenaardigen stempel blijft drukken op de strafwetboeken der verschillende staten, ook op die welke in de laatste jaren tot stand kwamen.

Bij het ontwerpen van een nieuw wetboek van strafregt voor Nederland zijn dus wel de voortbrengselen der codificatie in den vreemde, en meer bijzonder het belgische wetboek van 1867 en het duitsche van 1869/70, voortdurend geraadpleegd, om van het goede dat zij bevatten partij te trekken en het minder goede, zoo veel mogelijk, te vermijden, maar, zoude het wetboek voor Nederland ook een nederlandsch wetboek zijn, dan mogt geen vreemd wetboek of ontwerp op den voet worden gevolgd.

¹ Zie de algemeene toelichting van titel II (I, strafstelsel, sub B).

² Zie de algemeene toelichting van titel II (II, gevangenisstraf, sub B).

Tot dit besluit leidden ook nog overwegingen van eenigzins anderen aard. Het belgische wetboek is, in hoe menig opzigt het ook uitmunte boven den Code Pénal van 1810, in aanleg en uitkomst niet anders dan eene revisie van dien code. Veel naauwer nog dan het belgische wetboek bij het fransche, sloot zich het duitsche wetboek van 1869/70 bij het pruisische van 1851 aan; terwijl het laatste, bestemd om titel XX van het tweede deel van het Pruisische Landregt in sommige en den Code Pénal in andere deelen van Pruisen te vervangen, meermalen eene transactie aanging tusschen duitsche en fransche regtsbegrippen waarvan de sporen in het rijkswetboek — bijv. in de in dat wetboek behouden drieledige verdeling van de strafbare feiten — nog niet geheel zijn verdwenen.

Een dergelijk verschijnsel doet zich voor in de laatste italiaansche ontwerpen die bestemd zijn om de drieërlei strafwetgeving, thans nog in het koninkrijk Italië van kracht, door een algemeen wetboek te vervangen.

Deze en dergelijke overwegingen van staatkundigen aard beletten gelukkig den nederlandschen wetgever niet zich op een geheel vrij standpunt te plaatsen. Hij heeft alleen te rade te gaan met de lessen van wetenschap en ervaring, en is aan geene traditiën gebonden welke met die lessen in strijd mogten zijn.

Het kan zijn dat het innemen, zonder eenig voorbehoud, van dit geheel vrije standpunt aan het tegenwoordig ontwerp een eigenaardig kenmerk geeft dat het van vroegere nederlandsche ontwerpen en van de jongste vreemde wetboeken onderscheidt.

Wanneer men voor goed, in naam niet alleen maar inderdaad, de theorie der oenteerende straffen laat varen, dan vervalt ook de grondslag van de drieledige verdeling der strafbare feiten, en met die verdeling haar correctief, het stelsel van verzachtende omstandigheden gelijk dit thans nog bij ons geldt.

Ook valt het in het oog dat de afschaffing van de oenteerende straffen tot groote vereenvoudiging van het strafstelsel moet leiden. De tuchthuisstraf mist haar reden van bestaan waar zij in gevolgen niet verschilt van de gevangenisstraf, en naast deze laatste behoeven in het stelsel van het ontwerp geene andere hoofdstaffen te worden aangenomen dan de hechtenis en de geldboete.

De afschaffing van de oenteerende straffen is alzoo een beginsel, rijk in gewigtige gevolgen voor het algemeene deel van het wetboek waarop reeds in deze inleiding de aandacht gevestigd moest worden¹.

Advies van den Raad van State.

Op magtiging van Uwe Majesteit werd onder dagteekening van den 26sten Junij 11., 2de afdeeling, n°. 91, aan den Raad van State om berigt en raad door den Minister van Justitie toegezonden een ontwerp van een nieuw wetboek van strafregt, met bijbehorende memorie van toelichting.

Gelijk Uwer Majesteit bekend is,

Rapport aan des Koning.

Het behaagde Uwe Majesteit, bij Kabinetsbeschikking van 18 December 11., n°. 5, aan den ondergeteekende om consideratien en advies toe te zenden het advies, door den Raad van State onder dagteekening van 26 November 11., n°. 12, uitgebragt, over het ontwerp van een nieuw Wetboek van Strafregt met bijbehorende me-

¹ Zie meer bij de algemeene toelichting van titel II (I, strafstelsel, sub 1).

werd door Hoogstdenzelven bij besluit van 28 September 1870, n°. 21, eene Staatscommissie benoemd voor de zamenstelling van zoodanig wetboek.

Onder dagteekening van 13 Mei 1875 bragt voormelde Staatscommissie haar verslag aan Uwe Majesteit uit, onder aanbieding van het door haar ontworpen strafwetboek met memorie van toelichting en meerdere bijlagen, welke bescheiden sedert allen ter Landsdrukkerij zijn gedrukt en in genoemd jaar het licht zagen.

Nog in datzelfde jaar en wel bij twee achtereenvolgende brieven van 2 Augustus en 8 December 1875, 2de afdeeling, n°. 148 en 172, werd 's Raads derde afdeeling door den Minister van Justitie geraadpleegd over het gevolg waarvoor het werk der Staatscommissie vatbaar werd geacht.

's Raads voormelde afdeeling gaf naar aanleiding daarvan op sommige punten haar gevoelen aangaande bedoeld werk aan den Minister te kennen, met name daarbij de meening voorstaande, dat, alvorens bedoeld strafwetboek aan het onderzoek en de beraadslagingen der Staten-Generaal wierd onderworpen, sommige onderdeelen daarvan, bepaaldelijk in het IIde en IIIde boek als niet noodzakelijk tot het bestek van een wetboek van strafregt behoorende, daaruit zouden dienen te worden geligt.

De tegenwoordige Minister van Justitie, deze meening van den Raad van State blijkbaar deelende, heeft, in overleg met de leden der sedert bij Uwer Majesteits besluit van 18 April 1876, n°. 16, ontbondene Staatscommissie, het bedoeld strafwetboek belangrijk ingekort en op zeer enkele punten alsnog eenigermate gewijzigd of aangevuld.

Het is in dezen stand der zaak, dat de Raad van State zich geroepen ziet Uwer Majesteit over dit aangelegen onderwerp van advies te dienen.

memorie van toelichting, hetwelk krachtens Uwer Majesteits magtiging door den ondergeteekende, bij missive van 26 Junij ll., aan de overwegingen van den Raad was onderworpen.

De ondergeteekende heeft met groote belangstelling van het advies van den Raad van State kennis genomen. De inhoud getuigt, evenals die der beide daarnevensgevoegde afzonderlijke adviezen, van den ernst en de nauwgezetheid, waarmede dit gewichtige onderwerp door den Raad is onderzocht en overwogen. In die stukken is eene hoog te schatten bijdrage geleverd voor de zamenstelling van een nationaal Strafwetboek, waarvan het tot stand komen meer en meer eene behoefte wordt voor het vaderland. Blijkbaar was de Raad van State daarvan ook doordrongen, daar hij zich zoozeer heeft beijverd, om voor zoo veel hem betrof, zoo spoedig mogelijk bevrediging te schenken aan dezen dringenden eisch des tijds.

Dat 's Raads beschouwingen met groote zorg zijn nagegaan, ook bij het streven om zoo weinig doenlijk den voortgang van het gewichtig werk te vertragen, moge blijken uit de verantwoording, die de ondergeteekende de eer heeft, hierbij Uwe Majesteit eerbiedig te geven, ten aanzien van den uitslag, waartoe de overweging van 's Raads advies, omtrent de menigvuldige daarin besproken onderwerpen, den ondergeteekende heeft geleid.

Na eene welverdiende hulde gebragt te hebben aan den arbeid der Staatscommissie, wier voorstellen aan het tegenwoordig onderwerp ten grondslag gelegd zijn, vangt 's Raads advies aan met twee opmerkingen omtrent den vorm der regeringsvoordragt.

(Zie hierover de volgende rubriek.)

Alvorens die taak te aanvaarden, moet hij beginnen met eene oprechte hulde te brengen aan den arbeid der Staatscommissie, welks uitkomsten vervat zijn in het aangeboden strafwetboek en bijlagen, een arbeid die, naar vorm en inhoud, reeds te zeer den bijval en de goedkeuring van de mannen der wetenschap heeft ingeooft, dan dat de Raad van State daar iets zou hebben bij te voegen.

De Raad zal alsnu de eer hebben zijne beschouwingen over het hem toegezondene commissoriaal kortelijk aan Uwe Majesteit mede te deelen, zonder daarbij de Staatscommissie meer dan volstrekt noodzakelijk te volgen op het wetenschappelijk gebied, waarop zij uit den aard harer roeping zich voortdurend bewoog.

De taak van den Raad van State bepaalt zich overigens tot het strafwetboek zelf en de memorie van toelichting, hebbende de Minister van Justitie het achtal wetten van transitioiren aard, welke almede door de Staatscommissie werden ontworpen, niet ten onrechte achterwege gelaten en voor de toekomst bewaard.

Verslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De Commissie van Rapporteurs meent het Verslag, waarin zij reenschap geeft van de uitkomsten van het onderzoek, door haar aan dit hoogst gewichtig wetsvoorstel gewijd, niet beter te kunnen aanvangen dan door ook harerzijds een welverdiende hulde te brengen aan allen, die de behandeling daarvan door de wetgevende magt hebben voorbereid. Die hulde geldt in de allereerste plaats den arbeid der Staatscommissie. Maar evenzeer hebben daarop aanspraak zoowel het advies van den Raad van State, waarvan bij het parlementair en commissoriaal onderzoek een vruchtbaar gebruik is gemaakt, als het met zorg bewerkte Rapport, door den Minister SMIDT over dat advies aan den Koning uitgebragt. De Commissie acht zich niet minder verplicht hier haren dank te betuigen aan den tegenwoordigen Minister van Justitie voor de welwillendheid en den ijver waardoor zijne medewerking tot de samenstelling van dit Verslag zich heeft gekenmerkt.

Beraadslagingen in de Tweede Kamer.

(25 October 1880.)

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Ik ben, gelijk uit mijne Nota is gebleken, hoezeer het goede erkennende dat in dit ontwerp is gelegen, er niet zoo mede ingenomen als wel anderen.

Er zijn drie gedachten, die misschien deze stemming bij mij aankweeken.

Voorerst. Ik ben geen groot voorstander van codificatie. Het regt wordt beter ontwikkeld door telkens als de behoefte der zamenleving het vordert, in die behoefte te voorzien. Waarom was het Romeinsche regt zoo voortreffelijk? Omdat het, telkens als eene behoefte geboren werd, ontstond en gevormd werd. De vrije ontwikkeling die in het Romeinsche regt plaats vond door de antwoorden der rechtsgeleerden, wordt in constitutionele Staten verkregen door telkens wanneer eene behoefte ontstaat eene wet in te dienen. In dezen zin heeft eene diepe beteekenis eene satyriek plaat, die voor eenige maanden bij den *Spectator* gevoegd was. Daar werd eene politieke kermis voorgesteld. Op de eene tent stond *rentebelasting*, op andere tenten: *postspaarbank*, en dergelijke opschriften meer. Maar waar ik op komen wil, er was ééne tent, waarop stond, *kunstmatige uitbroeiing van het strafwetboek*.

Niet iedere leeftijd is even geschikt voor eene codificatie zoo omvangrijk als ons thans wordt aangeboden. Beter is de Engelsche manier om telkens in de behoeften te voorzien, en dan later het geschikte oogenblik te utiliseren, zoo als men bij ons ook heeft gedaan bij de grondbelasting, om te codificeeren.

Eene *tweede gedachte*. Geene grondwet moet weer het voorschrift bevatten van gesloten wetboeken. De ontwikkeling van maatschappij, nijverheid, kunsten en wetenschappen, van alle menschelijk weten, van de geheele zamenleving, gaat te snel en maakt dat gesloten wetten niet lang gesloten kunnen blijven. Parlementen zijn daarenboven de ongeschiktste ligchamen om eene codificatie van zoo grooten aard vast te stellen. Eene meerderheid kan bijv. op boek III een amendement aannemen, terwijl eene andere meerderheid op boek I of II een amendement van geheel andere strekking kan hebben aangenomen. Dit geeft ook gevaar bij de eindstemming.

Mijne *derde en laatste gedachte*. Ik ben het niet eens met den Minister dat het schande is te leven onder eene vreemde wetgeving. Hoe is het mogelijk dit te zeggen? Hebben dan niet in de middeleeuwen alle volken in het Westen en Noorden van Europa het Romeinsche regt gerecipieerd? Hebben de vroeger Hollandsche, nu Engelsche of Portugeesche kolonien nu nog niet de Hollandsche wetten? Is dat alles schande? Is het dan minder schande een vreemd Wetboek geheel of gedeeltelijk te copieren dan het in zijn geheel te hebben. Neen, het is geen schande te leven onder een vreemd Wetboek, omdat de wetten zijn het uitvloeisel van beschaving en de beschaving is het gemeene goed van alle natien. Nimmer wordt het eener natie euvel geduid dat zij wetten van andere natien overneemt of ze aan deze geeft.

Deze gedachten werken welligt mede om mij minder ingenomen met het ontwerp te doen zijn.

De heer MODDERMAN, *Minister van Justitie*: Wat ook het lot moge zijn van deze wetsvoordragt, de discussien heden geopend zullen een deel uitmaken van de regtsgeschiedenis van het vaderland. Elk woord over dit ontwerp gesproken, zal nog na eene reeks van jaren onderworpen worden, hetzij alleen aan de kritiek van de wetenschap, hetzij daarenboven aan den strengen toets van de praktijk, die zich ook, waar twijfel bestaat, op deze beraadslagingen beroepen zal. Ik gevoel levendig den pligt bepaaldelijk door deze laatste eigenaardigheid van de thans geopende beraadslagingen mij opgelegd, den pligt om te streven naar de meest mogelijke soberheid. Waar het geldt de algemeene beginselen, de algemeene strekking van het Wetboek, waar het geldt het strafstelsel, de definitie van eenig misdrijf, kortom datgene wat ter beoordeeling van de waarde van het ontwerp in aanmerking komt, daar zal ik bij mijn antwoord streven naar de meest mogelijke volledigheid; ook vooral naar de meest mogelijke eenvoudigheid, omdat wij hier, geloof ik, niet enkel voor elkander spreken, maar voor het geheele Nederlandsche volk. Maar aan den anderen kant zal ik mij tot een eersten pligt stellen mij te onthouden van alles wat voor de beoordeeling van de waarde dezer voordragt *niet* in aanmerking komt, en mij ook niet begeven op het gebied van de casuïstiek. Tallooze détail-vragen kunnen worden gedaan, honderde casus-positien gesteld, wier oplossing de Minister niet op staanden voet mag geven, zal hij niet op den arbeid van den uitlegger prejudiceren.

Overgaande tot de beantwoording van den geachten afgevaardigde uit Assen, ontmoet ik in de eerste plaats zijne mededeeling, dat hij niet is voorstander van codificatie, en ook niet gelooft dat een ligchaam als de Staten-Generaal, met de Regering er bij, in staat is eene codificatie van zoo grooten omvang tot stand te brengen.

Ik bepaal mij tot de eenvoudige verwijzing naar de Grondwet, die codificatie ook van het strafregt eischt. Hoe men over die grondwettige bepaling, thans niet aan de orde, denken moge, zoolang zij bestaat zijn wij allen verpligt haar na te leven. Zegt men dat deze Kamer niet in staat is een Strafwetboek tot stand te brengen, laat de ervaring daarover uitspraak doen. Zeer zeker zullen wij nooit iets tot stand brengen, indien wij zamen zitten te conjugeren: „ik kan niet, gij kunt niet, wij

kunnen niet." Maar wanneer wij ons eenvoudig voornemen om eindelijk aan eene belofte te voldoen, reeds in 1813 afgelegd, dan is er geen enkele reden om reeds nu te wanhopen.

De geachte afgevaardigde heeft er bijgevoegd, dat onze tijd niet geschikt is voor codificatie.

Voor eene *volmaakte* codificatie is geen enkel tijdstip geschikt. Elke tijd is een tijd van overgang, en ten allen tijde is het menschdom en dus ook de wetgever onvolmaakt. Dat deze tijd echter minder geschikt zou zijn dan over 10 of 20 jaren — de geachte spreker is in gebreke gebleven dat aan te toonen.

Het zoude — zeide hij — geene schande zijn te leven onder eene vreemde wetgeving.

Nog nooit heeft men van mij gehoord of gelezen een mitachtend oordeel over het Code Pénal als zoodanig. Ik erken dat het Fransche Code Pénal zeer groote verdiensten heeft; dat, wanneer men daarop toepast den gulden regel: *"il faut juger les codes d'après leur date"*, de Fransche wetgever vrij wat meer lof verdient dan oppervlakkige beoordeelaars dikwijls gemeend hebben.

Maar aangenomen eens dat dat wetboek het meest volmaakte geweest was, dat men in Frankrijk in 1810 kon wenschen — heeft niet de geachte afgevaardigde zelf gezegd, dat de wetten ten allen tijde moeten uitdrukken den graad van beschaving? Zou het nu werkelijk geen schande voor Nederland zijn, wanneer onze beschaving in 1880 moest geacht worden gelijk te staan met de buitenlandsche of binnenlandsche beschaving van 1810? En wie geene codificatie wil op grond van de voortdurende wijziging van toestanden en behoeften, moet, consequent zijnde, boven alles van een *rerouderd* wethoek afkeerig zijn.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Ik moet mij al zeer onduidelijk hebben uitgedrukt, om aanleiding te hebben gegeven dat men het gezegde in algemeenen zin zou opvatten. Ik heb aan onzen leeftijd de bevoegdheid tot wetgeving niet ontzegd. Mijne bedoeling was eenvoudig deze: tijden na groote beroeringen zoo als de Fransche revolutie, de Belgische onlusten, maken het meer mogelijk eene *algemeene* codificatie tot stand te brengen. Mijne bedoeling was dat wij, wanneer de geheele geest van het volk daarop gerigt is, zulk eene codificatie krijgen kunnen.

(*Post alia*, voorkomende onder de hierna volgende rubriek: *Inhoud en inrichting* enz.) Er wordt te veel gestraft wat aan de ontwikkeling van de moraal, de ethica en de godsdienst moest worden overgelaten. Men heeft gezegd, dat de dieren regten hebben, en daarop grondt men bepalingen, die naar mijn zin niet behooren wet te worden. Een dier kan toch geen regten hebben, zoo als wij die onder ons menschen beschouwen.

De heer MACKAY: Bij het behandelen van een nieuw Strafwetboek is zeker de eerste vraag die zich voordoet, op welk standpunt heeft de ontwerper zich geplaatst, en op welke grondslagen heeft hij zijn gebouw opgetrokken? En dan moet ik bekennen dat ik geen voldoende antwoord op die vraag heb gevonden in de Memorie van Toelichting, waar die vraag wel niet met stilzwijgen wordt voorbijgegaan, maar waar intengedeel te dien opzichte tegenstrijdigheden worden gevonden.

Blijkens sommige verklaringen van de Regering, gaat deze uit van de stelling, dat er dan slechts een *misdrif* is, wanneer het feit, zelfs al sprak de wetgever niet, in het algemeen regtsbewustzijn als onregt gevoeld wordt, zoodanige handeling dus als geacht moet worden in strijd te zijn met de *zedelijke* en *maatschappelijke* orde: dat mitsdien de straf *geevenredigd* moet zijn aan het *bedreven kwaad*, onverschillig welke daarvan de gevolgen voor den dader zullen zijn. Maar iets verder gaat de Regering blijkbaar van een geheel ander beginsel uit, waar wij lezen, dat de strafwet alle handelingen verbiedt, die in het algemeen de maatschappelijke zamenleving aantasten, en dat zij, om aan dat verbod klem bij te zetten, aan de overtreding een gevoelig leed, eene straf verbindt.

Dat dit gemis van een vasten, deugdelyken grondslag niet alleen een doctrinair bezwaar is, maar ook van invloed is geweest op de feiten, die strafbaar gesteld

worden, blijkt bij inzage van het Wetboek. Men vindt daarin bepalingen, die er niet in zouden aangetroffen zijn, wanneer men een juister basis had aangenomen. Welke regtsgrond is aan te geven dat het mishandelen van een dier, niet in het openbaar, want dit kan gebragt worden onder de misdrijven tegen de publieke eerbaarheid, maar binnen 's huis, zonder getuigen, strafbaar moet worden gesteld? In zijn antwoord beroept de Minister zich op de verklaring van Keizer Antoninus Pius: „*interest reipublicae, ne quis sua re abutatur*”; doch de Minister zal zelf wel toegeven, dat dit veel te ver zou voeren en dan elk bederven of vernietigen van eigen goed dat eenige waarde heeft alsdan strafbaar moet gesteld worden. De Minister herinnert ons verder, dat vroeger de slaven evenmin als de dieren regten hadden en deze beiden gelijk gesteld werden, en dat, nu men den slaaf regten heeft gegeven, men ook aan het dier die regten niet onthouden kan. Ik meen, dat den slaaf regten zijn toegekend, toen men begon irt te zien dat hij *mensch* was, en dat hem toen de regten van mensch werden geschonken. Maar of het den Minister zal gelukken ons te overtuigen dat wij ook in het dier een mensch moeten zien, betwijfel ik. Zoo zou men ook kunnen wijzen op voorbeelden, waar gestraft worden misdrijven gepleegd uit gebrek aan barmhartigheid. Het is welligt geen blijk van barmhartigheid wanneer ik een dronken man, die op mijn stoep ligt, niet in mijn huis binnendraag en verpleeg; maar wanneer het strafregt mij daartoe wil dwingen, dan meen ik dat het standpunt waarop men zich bij het ontwerpen daarvan geplaatst heeft, niet deugt. De wijsheid van den Minister en van de Commissie van Rapporteurs heeft echter bewerkt dat deze bepaling uit het eerste ontwerp is vervallen.

De heer HEYDENRIJCK: Dit ontwerp is ten eenen male eene weerspiegeling van de rigting, die tegenwoordig in onze maatschappij bovendrijft. Ik vind in het ontwerp van alles. Maar wat ik er niet in vind is — God. Nu men eenmaal de waarheid heeft vaarwel gezegd dat God der maatschappij het regt en den plicht heeft geschonken en opgelegd om de vergripen aan het goede te straffen namens Hem, door het toebrengen van eene geheel evenredige schade, nu is men wel moeten vervallen in zoo menige inconsequentie, waarvan dit ontwerp getuigt.

Nu eens, ik zeg het zonder in eenige bijzonderheid te treden, wordt het criterium van de mindere of meerdere strafbaarheid gezocht in de afschrikking, dan wederom in het vergrijp tegen de maatschappelijke orde, soms zelfs, zoo als bij overspel en bij het beletten of verstoren van kerkelijke plegtigheden, doodeenvoudig in de overtuiging der natie. Wel zou de Minister het overspel niet strafbaar willen stellen, maar hij doet het toch, wijl anders het nieuwe Wetboek terstond in discredit zou geraken bij het volk. En bij het strafbaar stellen van het beletten of verstoren van kerkelijke bijeenkomsten geheel hetzelfde. Niet omdat de godsdienst wordt gekrenkt, bepaalt men straf, maar wijl nu eenmaal de gezindheid onzer natie zoodanig is, dat zij schending van kerkelijke plegtigheden anders opvat, dan het verstoren van gewone bijeenkomsten.

De eigenlijke strekking van het geheele Wetboek is: de veroordeelden te verbeteren. Ik zou zeer te regt tot de orde worden geroepen, indien ik de verschillende strafverminderingen in bijzonderheden naging. Van daar ook het vervallen der ooneerende straffen. Van daar de vrijheid geschonken aan veroordeelden, die zich goed gedragen, om na $\frac{3}{4}$ deel van hunnen straftijd, voorwaardelijk in vrijheid te worden gesteld ten einde de terugkeer tot het maatschappelijk leven makkelijker worde. Van daar de buitengewone zorg besteed aan het onderwijs van de gevangenen in de rigting natuurlijk welke tegenwoordig bovendrijft. Maar dan acht ik het ook zoo geheel inconsequent niet hetgeen de Minister [bij art. 272, nu 254], Verslag der Commissie, zegt over de regten der dieren. Het is het meest logisch gevolg van het stelsel dat zich niet meer baseert op God. Van daar ook, het werd reeds gememoreerd, dat de Minister de emancipatie van de slaven op gelijke lijn stelt met de emancipatie der dieren.

Ik heb slechts dit weinige willen zeggen — natuurnlijk niet om eenige discussie

uit te lokken — maar om het standpunt aan te geven dat ik tegenover dit wetsontwerp inneem.

Welligt zou ik er toe komen om, eenmaal den maatschappelijken toestand moetende nemen zoo als die is, en om sommige verbeteringen, welke het ontwerp aanbrengt, mijne stem daaraan te geven. Ik heb dit nog niet voor mij zelven beslist, maar zeer zeker is de strekking van het ontwerp, zoo als ik die schetste.

Het smart mij dat, terwijl de Staat zelf altijd nog een God — men denke aan den eed — erkent, in een wetsontwerp als dit zoo weinig op de regten dier Godheid gelet wordt, waardoor wij, logisch redenerende, zouden moeten komen tot de erkenning van de regten der dieren.

De heer MODDERMAN, *Minister van Justitie*: De geachte spreker (de heer Mackay) verklaarde in het ontwerp te vergeefs te hebben gezocht naar een beginsel ten aanzien van het al of niet straffen van handelingen of omissien. Ik geloof dat dit beginsel niet alleen voortdurend tusschen de regels te lezen is, maar ook herhaaldelijk, misschien in een anderen vorm (wat in den aard der zaak ligt, omdat bij het stellen van de Memorie van Toelichting de arbeid is verdeeld geweest), wordt uitgesproken. Het beginsel is dit: dat alleen datgene mag gestraft worden, wat in de eerste plaats *onrecht* is. Dit is eene *conditio sine qua non*. In de tweede plaats komt de eisch er bij dat het een onrecht zij, waarvan de ervaring heeft geleerd dat het (waarbij natuurlijk op den gegeven maatschappelijken toestand te letten is) door geene andere middelen behoorlijk is te bedwingen. De strafbedreiging moet blijven een *ultimum remedium*. Uit den aard der zaak zijn aan elke strafbedreiging bezwaren verbonden. Ieder verstandig mensch kan dit ook zonder toelichting wel begrijpen. Dat wil niet zeggen dat men de strafbaarstelling achterwege moet laten, maar wèl dat men steeds tegenover elkander moet wegen de voordeelen en de nadelen van de strafbaarstelling, en toezien dat niet de straf worde een geneesmiddel erger dan de kwaal.

De heer Mackay heeft twee uitspraken voorgelezen, die met elkander zouden strijden. Dit ontken ik ten stelligste, en ik vertrouw dat de geachte afgevaardigde het mij bij nadere overweging zal toegeven. Op de eene plaats wordt gesproken van feiten waarbij men de regten van bijzondere personen aanrandt en op de andere plaats van feiten waarbij men uitsluitend aanrandt het recht van de maatschappij. In beide gevallen kan de eerste voorwaarde voor de strafbaarstelling vervuld zijn.

Nu het herhaaldelijk besproken punt: dieren en menschen.

Hierover hebben zelfs drie sprekers het woord gevoerd, de een omdat hij het *le* moreel acht en de ander omdat hij het niet moreel genoeg vond, bepaaldelijk vrees dat ik dieren met menschen gelijkstel.

Dit heb ik geschreven: de stelling: dieren hebben geen regten, is in hare algemeenheid voor mij niet zoo uitgemaakt.

De heer Heydenrijck ziet daarin een bewijs van ongodsdienstigheid; hij heeft mij zelfs ten laste gelegd, dat ik slaven en dieren, met andere woorden: dieren en menschen, zou hebben gelijk gesteld, en ziet daarin de logische consequentie van een strafregt zonder God.

Mag ik den scherpzinnigen afgevaardigde uit Nijnegeen herinneren aan eene zeer oude spreuk: *omnis comparatio claudicat*?

Ik heb nergens gezegd dat menschen en dieren gelijk te stellen zijn. Ik heb alleen dit gezegd: als men de vraag stelt: wie heeft regten, hoever strekt zich het begrip van regten uit? dan leert de geschiedenis, dat men voorzigtig moet zijn, want dat de maatschappij aan gansche kategorien van wezens (indien ik nu zonder ongodsdienstigheid deze algemeene uitdrukking mag gebruiken) soms regten heeft onthouden, terwijl later gebleken is, dat men zich daaromtrent zeer vergist had. Als voorbeeld daarvan voerde ik aan, dat eenmaal de Romeinen zeiden: Slaven hebben geen regten. Later is gebleken, dat de Romeinen zich zeer vergisten, want elk mensch heeft regten van het oogenblik van zijne geboorte af, zelfs reeds vroeger, tot aan zijn laatsten ademtogt toe, regten die hem nooit zouden kunnen worden ontnomen.

De vraag of dieren regten hebben kan gevoelig behandeld worden wanneer de dieren mishandeling aan de orde zal zijn, maar al werd zij bevestigend beantwoord. dan is daardoor niet beweerd dat dieren menschen zijn. Dieren en menschen zouden iets gemeen kunnen hebben; daaruit volgt niet, dat dieren menschen zijn! Wanneer nu bovendien de geachte afgevaardigde uit Nijmegen de bepalingen van dit ontwerp, waarbij dieren beschermd worden, in verband brengt met zijne beschuldiging (die mij — ik erken het — zeer ter harte gaat, al respecteer ik het ten volle, dat hij die openlijk heeft uitgesproken) dat in dit ontwerp niet zou gevonden worden God, dat wil zeggen (want anders zouden wij met eene phrase te doen hebben) dat het geen godsdienstig, maar een anti-godsdienstig karakter zou hebben, dan herinner ik dien geachten afgevaardigde dat juist de Bijbel ons barmhartigheid jegens het dier voorschrijft. Uit zuiver godsdienstig oogpunt mag men de barmhartigheid jegens het dier der Regering niet verwijten....

Een zeer kort woord nog aan den heer Heydenrijck, al heeft deze het niet verlangd. Volgens dien geachten spreker zou dit Wetboek zijn de weerslag der thans bovendrijvende rigting. Wanneer ik denk aan de mannen die met mij zitting hadden in de Staatscommissie, van welke één helaas reeds is overleden, en dan vraag: Is het a priori waarschijnlijk dat die vijf mannen te zamen zouden hebben geproduceerd iets wat men in verwijtenden toon zoude kunnen noemen de uitdrukking der thans bovendrijvende rigting? — dan acht ik dit niet zeer waarschijnlijk. Ik zou er eenigen prijs op stellen te weten wat met die bovendrijvende rigting wordt bedoeld.

In het Wetboek — zegt de heer Heydenrijck — vindt men alles, maar niet God, en op de regten der Godheid wordt niet gelet. Ik meende dat het sedert lang vaststond, dat God zijn regten zelf wel weet te handhaven; daartoe zijn geen mensche-lijke wetten noodig; daartoe is de strafwetgever niet geroepen. Onze roeping is het: de regten der maatschappij te beschermen, en daarbij te letten op de beteekenis en het regt van de godsdienst in die maatschappij. Welnu, dit is geschied voor zoover het noodig is.

De geachte afgevaardigde maakt er een verwijt van, dat de straffen, gesteld op het storen der godsdienstoefening, bedreigd zijn niet omdat God, maar omdat de maatschappij daardoor wordt gekrenkt. Concedo, maar op dat standpunt moet de wetgever zich juist stellen; deze heeft niet te handhaven de regten van God, maar het regt der burgers, om niet in hun regt op uitoefening der godsdienst gestoord te worden. De beteekenis van de godsdienst voor de maatschappij wordt wel degelijk in het ontwerp erkend. Men denke bijv. aan de bepaling dat de reglementen zullen moeten regelen onder anderen ook de godsdienstoefeningen, waarin ligt opgesloten dat in de gevangnissen godsdienstoefeningen zullen plaats hebben. Men denke ook aan de straf bedreigd tegen hem die een bedienaar der godsdienst in de regtmatige uitoefening zijner functien bespot, of die een voorwerp beschimpt aan de godsdienst gewijd. Maar altijd plaatsen wij ons daarbij op het meer bescheiden standpunt: bescherming van het regt der maatschappij en van hen die de godsdienst uitoefenen; en blijft verre van ons de gedachte dat wij de regten zouden hebben te handhaven van God, die m. i. die taak zelf oneindig beter vervullen kan dan wij, zwakke feilbare schepselen, dat zouden kunnen doen.

Eindelijk heeft de geachte spreker uit Nijmegen beweerd dat het beginsel van het ontwerp zou zijn: de menschen te verbeteren en de straffen te verlagen.

Dit is eene zeer zonderlinge en voor driekwart valsche voorstelling. Het is voor- eerst geheel onwaar dat in het algemeen de repressie door dit ontwerp zwakker zou worden dan die van den Code Pénal; veeleer is in het algemeen het omgekeerde waar. Het Wetboek is humaner dan de Code Pénal, dit geef ik toe. Voor zoover het maatschappelijk belang het gedooft, wordt ook wel degelijk op het belang van het individu gelet. Maar dat beginsel van liefde sluit toch strenge straffen niet uit. Het maatschappelijk belang, dat ik van het regt niet kan scheiden, heeft bij de ontwerpers altijd op den voorgrond gestaan.

De straf strekt niet tot verbetering, maar dit belet niet dat men juist in het maatschappelijk belang zooveel mogelijk de verslechtering der gevangenen voorkome

en hunne verbetering zooveel mogelijk bevordere. Misschien maak ik mijne bedoeling door een eenvoudig voorbeeld duidelijk. De Staat sluit den misdadiger niet op om hem voedsel te geven, maar in het maatschappelijk belang. Is het individu echter opgesloten, dan rust op den Staat de verplichting om hem te voeden. Evenzoo is het met de behartiging der zedelijke belangen. Wij sluiten den misdadiger niet op om hem te verbeteren; ware dit het geval, dan zouden wij allen mogen wenschen dat wij eenig misdrijf begingen, want wij hebben allen nog wel eenige verbetering noodig. Maar in het maatschappelijk belang nemen wij de gelegenheid waar om zooveel mogelijk te arbeiden aan de zedelijke verbetering van den gevangene die vroeger of later in de maatschappij zal terugkeeren. En wie uit de juiste stelling: „de Staat is geen zedemeester” de conclusie trekt, dat de Staat zich niet heeft in te laten met de zedelijke verbetering van den gevangene, moet eveneens uit de juiste stelling: „de Staat is niet geroepen zijne burgers te voeden”, de valsche conclusie trekken, dat hij den gevangene van hongers mag doen omkomen.

De heer HEYDENRIJCK: De Minister heeft mij geantwoord op een toon die doet denken aan zekere gevoeligheid. Onder anderen werd door den heer Minister gezegd, dat ik dit ontwerp zou hebben gequalificeerd als ongodsdienstig. In verband met den toon waarop dit beweerd werd zou het kunnen leiden tot een geheel verkeerden indruk. Nimmer heb ik, tenzij overtuigende bewijzen geleverd waren, iemand, wien ook, verdacht dat hij een stelsel lijnregt tegenover het mijne volgende, daarbij zou te werk gaan met kwade bedoelingen. Ik houd mij overtuigd dat de aanhangers, de voorstanders van het stelsel van dit ontwerp, daarbij te werk gaan met de meest mogelijke goede trouw, en volstrekt niet beoogen ongodsdienstig te zijn. Het eenige wat ik gezegd heb, plaatsende stelsel tegenover stelsel, is: de regten van God worden door dit ontwerp niet genoegzaam gehandhaafd. Een enkel bewijs is daarvoor voldoende; men beschouwt alsnog den eed als een der plegtigste betuigingen der waarheid, door het doen of laten aanroepen van den naam van God. En wat zal nu volgens dit ontwerp gebeuren? Dat men de eenvoudige verklaring, zoo de wet ze met den eed gelijk stelt, wanneer die verklaring onwaarachtig is, even sterk zal straffen als den valschen eed (art. 207).

Het eenige wat ik nog te herhalen heb is, dat men consequent doorredenerende, indien men eenmaal den grondslag van de straf niet meer zoekt bij God, te regt komt bij het dier. Voor mij echter, in tegenstelling met den Minister heeft, geen levend wezen regten, dan hetwelk eene ziel heeft; ik zou durven zeggen: anima quae personat.

Verslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Inleiding. Onmiddellijk nadat op 4 December 1880 de Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot vaststelling van een Wetboek van Strafrecht zich had geconstitueerd, richtte zij bij monde van haren voorzitter het verzoek tot den Voorzitter der Kamer, of hij, die ten gevolge zijner langdurige rechterlijke loopbaan gerekend moest worden met het strafrecht bijzonder vertrouwd te zijn, gebruik zou willen maken van de bevoegdheid, hem bij de slotalinea van art. 43 van het Reglement van Orde toegekend en de bijeenkomsten der Commissie met zijne tegenwoordigheid vereeren.

De Commissie acht zich gelukkig te kunnen mededeelen, dat de heer VAN EYSINGA met de meeste bereidvaardigheid aan haren wensch heeft voldaan.

Antwoord der Regeering.

De toepassing van art. 43 wordt, als blijk van belangstelling zoowel van den Voorzitter als van een geacht lid der magistratuur, door den Minister in dubbele mate gewaardeerd.

[Zie verder het Regeeringsantwoord onder de rubriek *Taal en Spelling*.]

Ongaarne zoude de Commissie tot de taak, die zij te vervullen heeft, overgaan, zonder vooraf, namens de afdeelingen der Kamer zoowel als uit haar eigen naam, een woord van oprechte waardeering te hebben gebracht aan het ontwerp van wetgevenden arbeid, waarover zij een verslag moet opmaken. De kunde en de ijver, het talent en de volharding, aan dezen arbeid ten koste gelegd, mogen zonder overdrijving inderdaad buitengewoon worden genoemd. Niemand, die vroeger of later tot deze uitkomst heeft bijgedragen, noch de Staatscommissie, noch den Raad van State, noch den vorigen Minister van Justitie wenschte men van dit huldebetoon te zien uitgesloten. Vooral dacht men echter daarbij aan den tegenwoordigen Minister van Justitie, die, ook lid der Staatscommissie, van den aanvang af aan dezen arbeid zulk een belangrijk deel heeft genomen, en vervolgens aan de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer, alsmede aan den steller van haar Verslag; — een Verslag, dat tot onze beste parlementaire stukken behoort, dat blijvende waarde bezit, en dat ook bij het onderzoek in de Eerste Kamer van groot nut is geweest.

Standpunt der Eerste Kamer. Overwegende, dat de behandeling van dit wetsontwerp van het begin tot het einde met uitnemende zorg door de meest bevoegde en de meest kundige personen heeft plaats gehad; dat die behandeling heeft geleid tot een werk, hetwelk niet slechts in ons land gewaardeerd, maar ook door buitenlandsche geleerden met grooten lof is bejegend, verklaarden eenige leden, met het oog op hunne roeping als leden der *Eerste Kamer*, ongezind te zijn om te onderzoeken of hier de volmaaktheid is bereikt, en of elk onderdeel aan hunne inzichten beantwoordde. Zij voor zich wenschten het onderzoek te bepalen tot dit ééne punt, of er in het Wetboek hetzij één hetzij meer bezwaren werden aangetroffen zóó overwegend, dat zij daardoor gebracht zouden worden tot verwerping van het geheel. Dergelijke bezwaren hadden zij niet aangetroffen en met de voorstellers van het *ad hoc* gewijzigd Reglement van Orde rekenden zij de eindbeslissing der Kamer »niet twijfelachtig”. Om alle deze redenen wenschten zij hier, waar het niet eene afzonderlijke wet, maar eene *codificatie* geldt, zich met de bijzonderheden niet in te laten, want tot welk praktisch resultaat zou dit kunnen leiden?

Andere leden gingen verder. Zij hielden staande, dat het geene onverschillige zaak is in dit stadium der wordingsgeschiedenis van het Wetboek alsnog allerlei opmerkingen te maken en schijnbaar onschuldige vragen te doen. De Memorie van Toelichting verspreidt het noodig officieel licht. Uitleggingen van den Minister van Justitie zijn niet officieel en brengen het gevaar met zich, dat zij den rechter belemmeren in de bij de toepassing der wet voor hem onmisbare vrijheid van beoordeling harer beteekenis. De nieuwe bouwstoffen, die voor de interpretatie te voorschijn treden, zijn daarom van twijfelachtig gehalte. Men beriep zich hierbij op autoriteiten van naam.

Antwoord der Regeering.

Aan uitleggingen van den vertegenwoordiger der Kroon is de rechter evenmin *gebonden* als aan die der Kamers. Want noch de eerste op zich zelf, noch de tweede op zich zelf zijn *de* wetgever. *De* wetgever spreekt alleen door de wet zelve.

Dit neemt echter niet weg dat ook in dit stadium van den arbeid, gedachtenwisseling, mits niet afdalende tot casuïstiek, bij voorzichtig gebruik, voor de uitlegging vrucht kan dragen. En het is niet in te zien

De groote meerderheid der leden, die in de talrijk bezochte afdeelingen aan de overweging van dit wetsvoorstel deelnamen, bleek intusschen van een ander gevoelen te zijn.

De Eerste Kamer, beweerde men, moge het recht van amendement ontberen, zij is toch volgens de Grondwet eene andere instelling dan de *Sénat Conservateur* tijdens het eerste keizerrijk in Frankrijk, wiens taak het alleen was de ontwerpen van wet te toetsen aan de Constitutie. Waar ook na de zeer grondige schriftelijke behandeling en na het mondeling debat in de Tweede Kamer nog duistere punten open gebleven zijn of nadere opheldering noodig is, heeft de Eerste Kamer het recht dat licht van de Regeering te vragen. Ja, het is niet slechts haar recht, het is haar plicht een wetsontwerp als dit grondig te onderzoeken, want zij dient met bewustheid te oordeelen, zij dient te weten, wat zij goedkeurt. Het argument, ontleend aan de noodzakelijkheid om 's rechten vrijheid ongerept te laten, bewijst te veel. Want, hield het stand, dan zoude ook de Memorie van Toelichting moeten vervallen, dan zoude ook eene beraadslaging in de andere Kamer niet te verdedigen zijn. Eene stipte afbakening der grenzen van de *interpretatio authentica* behoort juist tot datgene, waarin het beleid en de schrandtheid des rechters zich openbaren moet. De vrees, dat de rechter in die taak mogelijk te kort schieten zal, mag hen, die tot medewerking aan de wetgeving geroepen zijn, niet weerhouden te doen hetgeen zij plicht achten.

waarom »bouwstoffen» aan de Eerste Kamer verstrekt van ander »gehalte» zouden wezen dan die welke hetzij in de Memorie van Toelichting, hetzij in de met de Tweede Kamer gewisselde stukken te vinden zijn. Allermint, nu tusschen de »groote meerderheid der leden» en de Regeering overeenstemming blijkt te bestaan omtrent het, boven een Keizerlijken Senaat verre verheven en in 's lands belang te handhaven standpunt van de Eerste Kamer.

De Commissie van Rapporteurs stemt volmondig toe, dat men het *lites finire oportet* met zeker recht kan doen gelden. Zij heeft dan ook gemeend eenige vragen, die in de afdeelingen waren besproken, in haar Verslag te mogen voorbijgaan, niet omdat zij het betreffende belang daarvan betwistte, maar omdat zij van oordeel was, dat men zich zoo veel mogelijk tot hoofdzaken moest beperken. In *beginsel* schaarft zich de Commissie evenwel aan de zijde der meerderheid. Ook zij is van meening, dat, al bleek bij het afdeelingsonderzoek, dat de voorstellers van de wijziging in het Reglement van Orde juist hadden gezien en men nagenoeg algemeen bereid was het Wetboek aan te nemen, — niettemin het recht der Eerste Kamer om de Regeering inlichting te vragen geenszins ongebruikt behoort te blijven, waar zich bij de leden de behoefte, om het te gebruiken, gevoelen doet. De Kamer heeft trouwens in dit opzicht hare antecedenten. Voor de hand ligt de vergelijking van dit wetsontwerp met dat houdende eene nieuwe rechterlijke inrichting, hetwelk, in November 1860 door de Tweede Kamer aangenomen, in Mei daaraanvolgende bij de Eerste Kamer in openbare beraadslaging kwam. Aan die beraadslaging is eene breedvoerige schriftelijke gedachtenwisseling voorafgegaan, welke, getuige hetgeen later over die wet door bevoegde commentatoren is geschreven, vruchtdragend heeten mogt. Blijkens het besluit der Kamer op 4 December 11. tot *Wijziging van*

het *Reglement van Orde*, in verband met de daarover gevoerde schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling is de *Kamer* ook nu van oordeel geweest zich aan een grondig onderzoek niet te mogen onttrekken.

Op tweeërlei wenscht de Commissie nog de aandacht te vestigen.

Vooreerst. Zonder tegenspraak ligt het op den weg der Eerste Kamer de Regeering om inlichting te vragen aangaande hare voornemens betrekkelijk de invoering der wet en der daarmede in verband staande wetswijzigingen. Het bezwaar van minder gewenschte uitlatingen der Regeering betreft althans dit belangrijk gedeelte der te vervullen taak niet.

Ten anderen. Het gevaar, zoo het al bestaat, voor uitlatingen, die naderhand noodlottig op de uitlegging der wet zouden kunnen werken, kan alleen gelden ten aanzien van het oraal debat in de openbare vergadering, doch niet ten aanzien van het overleg tusschen de Commissie en de Regeering, dat hetzij schriftelijk geschiedde, hetzij, voor zoover het mondeling plaats had, in samenwerking met den Minister is geredigeerd. Doch ook ten opzichte der openbare beraadslaging is de vrees voor ondoordachte uitlatingen in het vuur der improvisatie luttel tegenover een Minister, die de materie van het strafrecht zoo volkomen beheerscht en wiens eerste woord bij het debat over dit onderwerp in de andere Kamer getoond heeft, dat hij een juist besef had van de taak die hij als *lid der Regeering* bij de verdediging van dit wetsontwerp te vervullen had. Hij gaf toch te kennen bereid te zijn om naar zijn vermogen de beginselen van het Wetboek toe te lichten, maar zich tevens te zullen wachten om op staanden voet vragen op te lossen, waardoor hij op den arbeid van den uitlegger vooruit loopen zou. (Rede des Ministers op 25 October ll., hiervoor bl. 13 en 14.) En aan deze gedragslijn is de Minister gedurende de beraadslaging getrouw gebleven. (Zie zijne rede ter beantwoording van den heer VAN DE WERK, bij artt. 38 en 39.)

Noodzakelijkheid eener geheele vernieuwing onzer strafwetgeving. Verreweg de meeste leden verklaarden doordrongen te zijn van het belang, dat er ten langen leste eene geheel nieuwe strafwetgeving tot stand kome. — Volstrekt algemeen was echter die overtuiging niet.

Er waren toch leden, welke er rond voor uitkwamen, dat men huns inziens dit belang wel wat hoog heeft doen klinken. De bestaande toestand van ons strafrecht achtten zij nog zoo onvoldoende niet, en de toekomst zou eerst in staat zijn de vraag te beantwoorden of de nieuwe strafwetgeving, in haar geheel beschouwd, blijken zal eene zoo groote verbetering te zijn geweest als door velen wordt voorspeld. Zeker, indien wij nog leefden onder den ongewijzigden Code Pénal, zou de wensch naar her-

Antwoord der Regeering.

Hoe sommigen van oordeel kunnen zijn dat men het belang eener geheel nieuwe strafwetgeving »wat hoog heeft doen klinken», is den Minister een raadsel. Slechts hij brengt iets tot stand die overtuigd is van het hoog belang der zaak waaraan hij zich ernstig wijdt. En het maakt een zonderlingen indruk wanneer een patient na 68 jaren lang vruchteloos bij tal van doctoren genezing gezocht te hebben, ten slotte als genezing gebracht wordt, zegt: men heeft het belang mijner genezing wat hoog doen klinken, »mijn toestand was nog zoo onvoldoende niet».

Tegenover de bewering dat de Code Pénal door wijzigingen zou zijn verbeterd, kan het onloochenbaar feit gesteld worden dat ook na die »ver-

ziening gerechtvaardigd zijn, maar dat is allerminst het geval. Door tal van besluiten en wetten is de Code Pénal verzacht, aangevuld, verbeterd. Luidde de aanhef van het besluit van den Souvereinen Vorst van 11 December 1818: »In aanmerking nemende, dat de strafbepalingen, in het tot nog toe in vigueur zijnde Wetboek van Strafrecht voorkomende, voor dit land ongeschikt, en alzoo geheel ondoelmatig zijn", welnu, reeds toen en later zijn de »ongeschikte", de »geheel ondoelmatige" bepalingen gewijzigd, en het samenstel onzer strafwetgeving, gelijk het thans bestaat, moge, als alle menschelijk werk onvolmaakt zijn, het beantwoordt vrij wel aan de behoeften onzer maatschappij, en de wensch naar eene geheel nieuwe wetgeving op dit gebied werd meer geuit door de mannen der wetenschap, die het strafrechtvoornamelijk of uitsluitend op de studeerkamer hadden beoefend, dan door de mannen der praktijk, die het uit eigen ervaring hadden leeren kennen. Enkele leden beweerden zelfs, dat veelal aan de beteekenis van het strafrecht eene te hooge waarde wordt toegekend en dat een volk bij voorbeeld veel grooter belang heeft bij eene voortreffelijke burgerlijke en handelswetgeving.

Deze gevoelens werden met nadruk weersproken.

Op het laatste antwoordde men, dat de vraag, of eenig deel der wetgeving belangrijker is dan een ander, wel altijd een ruim veld voor subjectieve beschouwing openen zal, maar dat toch bij een meer dan oppervlakkig onderzoek aanstonds aan het licht komt, hoe nauw juist het strafrecht niet alleen samenhangt met andere deelen der wetgeving, de staatsregeling niet buiten gesloten, maar hoe diep het ook ingrijpt in de teederste en heiligste belangen der maatschappij; zóó zelfs, dat de geschiedenis der wijsbegeerte van het strafrecht tot

beteringen" (in Frankrijk zelf, althans wat het *speciale* deel betreft, veel omvangrijker dan bij ons) en tot op den huidigen dag, Nederland van alle Europeesche landen, met uitzondering van Engeland en Turkije, de gebrekkigste strafwetgeving bezit. Over het belang dat na 68 jaren tobbens het Vaderland van die schande bevrijd worde, behoeft onder vaderlanders geen woord verspild te worden. Doch ook de »practische" man gelieve te bedenken dat juist door die wijzigingen van den Code Pénal het stelsel van dat wetboek geheel verbroken, zijne repressieve kracht verzwakt, ja zelfs zijne zuivere uitlegging in Nederland onmogelijk geworden is. Daarenboven — wat werd verbeterd? Het algemeene deel, maar niet de *definities* der misdrijven, definities zóó eng en met onze tegenwoordige behoeften in strijd, dat bijv. de slimme misdadiger te kust en te keur de schandelijkste vergrijpen tegen eens anders eigendom kan begaan zonder straf te moeten vreezen. Alleen aan de behoeften van den slimmen deugnet kan dan ook onze tegenwoordige strafwetgeving geacht worden »vrij wel" te beantwoorden.

Met voldoening vernam de Minister dat slechts enkele leden de bewering hebben geuit dat »aan de beteekenis van het strafrecht veelal eene te hooge waarde wordt toegekend en dat een volk bij voorbeeld veel grooter belang heeft bij eene voortreffelijke burgerlijke en handelswetgeving." Al ware dergelijke bewering juist, welken praktischen zin kan zij hebben tegenover eene Regeering die, onmiddellijk na haar optreden de eerste stappen deed tot algeheele herziening ook der burgerlijke en handelswetgeving? Voor den wetgever is steeds het belangrijkste datgene wat op het oogenblik te doen is.

Maar de bewering is ook onjuist en gevaarlijk.

op zekere hoogte de geschiedenis van de wijsgeerige beschouwing der maatschappij zelve heeten mag.

Op de bewering, dat onze strafwetgeving, als geheel genomen, geen dringende herziening zou eischen, bleef men evenmin het antwoord schuldig, al kon ook dit, naar men meende, beknopt zijn.

Sedert den aanvang van het herstel onzer onafhankelijkheid is het de bedoeling geweest, dat de vreemde strafwetgeving door eene nationale zou worden vervangen. Zeide niet het eerste artikel van het besluit van 1813, dat het Fransch Wetboek van Strafrecht »bij provisie'' kracht van wet zou blijven behouden? Bepaalde niet art. 1 der wet van 24 April 1836 (*Staatsblad* n°. 13), waarbij de straffen op valsche munt en muntschennis werden gematigd, dat dit geschiedde: »Tot tijd en wijle het nog in werking zijnde Wetboek van Strafrecht door een Nederlandsch Wetboek zal zijn vervangen''? En gewaagde, om nog een voorbeeld te noemen, de considerans der wet van 28 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 68) niet met zoo vele woorden van »de verwachting eener spoedige voltooiing en invoering van een nieuw Wetboek van Strafrecht''? De considerans der wet van 29 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 102) moge bescheidener zijn geweest, toch blijkt uit dien considerans dat, toen men de meest ingrijpende verandering in den Code Pénal maakte, men dit deed »in afwachting van een nieuw Strafwetboek''. Trouwens, niet alleen de wil van den wetgever, maar, hetgeen zwaarder klemmt, de wil van den grondwetgever verlangde doortastende verandering in den toestand. In overeenstemming met eene gelijksoortige bepaling in onze vroegere staatsregelingen, te beginnen met die in de constitutie van 1798, schrijft art. 146 der in 1848 herziene Grondwet voor, dat er zijn zal »een algemeen Wetboek van Strafrecht''. Het

Ongetwijfeld zijn er op het gebied van het privaatrecht tal van onderwerpen die in schoonheid, diepte en belangrijkheid met het strafrecht gelijk staan — die namelijk waarbij (zoo als bijv. bij het familierecht) de goede zeden en openbare orde rechtstreeks betrokken zijn; van wier wettelijke regeling de burger juist daarom niet mag afwijken. Reeds de Romeinen begrepen dan ook dat die (thans zoogenaamde »dwingende'' wetten bijna niet meer »privaatrecht'' mogen heeten en noemden ze dikwerf en naar waarheid, ius *publicum*. Maar overigens! Overigens is het publiek recht, bovenal het strafrecht, even ver verheven boven het privaatrecht, als de ideëele goederen der menscheit verheven zijn boven de materiele belangen van het menschdom. En wat meer bepaald de wetgeving betreft, slechte wetten van privaatrechtelijken aard kunnen in den regel (namelijk de zoogenaamde *bemiddelende* wetten) in meerdere of mindere mate door den burger onschadelijk worden gemaakt; door slechte strafwetten daarentegen kan het zedelijk leven van een volk worden vergiftigd, de vrijheid gedood, de veiligheid vernietigd, de onschuld opgeofferd.

Wie een betrouwbaar oordeel verlangt over de relatieve waarde van strafrecht en privaatrecht, raadplege filosofen die geene rechtsgeleerden en dus onpartijdig zijn. Al hebben deze soms maar weinig sympathie voor wat ze wel eens »juristerij'' noemen; voor het strafrecht, om zijn samenhang met al wat in den mensch en in de maatschappij is en leeft en werkt, om zijn verband met de diepste zielkundige, zedelijke en religieuze vraagstukken, om de encyclopaedische kennis die zijne studie eischt, om de toewijding die zij vordert niet enkel van het verstand maar van de gansche persoonlijkheid, maken zij altijd eene eervolle uitzondering. Ver-

beginselder codificatie derhalve wordt ten aanzien van het strafrecht uitdrukkelijk door haar gehuldigd. Met dien eisch is echter de bestaande strafwetgeving in strijd. Want het stelsel van *algemeene strafwetboeken* moge niet uitsluiten eene gedeeltelijke herziening bij latere wet, hier is de uitzondering nagenoeg regel geworden en de leidende gedachte van den Code Pénal door de wijzigingswetten schier onkenbaar gemaakt. Wel verre dus, dat de latere wetgeving op het gebied van strafrecht een nieuw strafwetboek overbodig zou hebben gemaakt, is na iedere wijziging de noodzakelijkheid *der codificatie* dringender geworden. Van den anderen kant waren de latere wetten toch niets anders dan nieuwe lappen op het oud en versleten kleed, een kleed, dat dagteekent uit den tijd der vreemde overheersching en reeds op dien grond sedert lang had moeten zijn afgelegd.

Geen wonder dan ook, dat het in den loop dezer eeuw niet aan ernstige pogingen ontbroken heeft om aan ons land eene strafwetgeving te bezorgen, beantwoordende aan de behoeften van den tijd en op de hoogte van de ontwikkeling der wetenschap. Hoe ernstig en hoe verdienstelijk die pogingen mogen geweest zijn, hare geschiedenis leerde telkens op nieuw, dat hetgeen in Nederland »*bij provisie*» wordt ingevoerd wel eens kans heeft op langen levensduur.

Eindelijk is eene nieuwe poging aangewend en, dank zij zoowel de zorg van een aantal uitstekende mannen als een samenloop van gelukkige omstandigheden is zij aanvankelijk met gunstigen uitslag bekroond: in de zitting der Eerste Kamer van 29 November 11. deelde de Voorzitter mede, dat van de Tweede Kamer ontvangen was een door haar aangenomen wetsontwerp tot vaststelling van een Wetboek van Strafrecht.

Die mededeeling kon niet anders dan met ingenomenheid door de Kamer worden aangehoord. Immers gedurende twee achtereenvolgende jaren had zij in haar Adres van antwoord op de Troonrede des Konings te kennen gegeven, dat zij het gewicht van een nieuw Wetboek van Strafrecht beseftte. In September 1878 in deze woorden: »Het verheugde ons te vernemen, dat de indiening van een ontwerp-wetboek van Strafrecht nog in deze zitting mag worden te gemoet gezien». Sterker nog in September des volgenden jaars: »Met U, Sire! meenen wij, dat het belang en de eer van het vaderland betrokken zijn bij het eindelijk tot stand komen van een nationaal Wetboek van Strafrecht».

Nationaal karakter van het nieuwe Wetboek. Van een »*nationaal*», of zoo als reeds de wetgever van 1836

antwoordelijkheid, straf, boete, verzoening, zie daar onderwerpen die zij hunner belangstelling waardig keuren. Mannen als KANT, FICHTE, HEGEL en zoo vele anderen op wie de menscheit trotsch is, hebben zich verdiept in de theorie van het strafrecht. En voorzoover dergelijke sieraden van ons geslacht eenig bijzonder rechtsgeleerd onderwerp behandelen, kiezen zij liever deze of gene straf dan den reedercedul of het recht van klauwengang en stoppelweide.

Het is de schoonste vrucht van de nieuwe wet op het hooger onderwijs, dat zij aan de aangematigde, zoowel uit zedelijk als uit staatkundig oogpunt hoogst bedenkelijke, suprematie van het privaat recht ook officieel een einde heeft gemaakt. Die vrucht althans blijve bewaard.

Antwoord der Regeering.

NATIONAAL KARAKTER VAN HET WETBOEK. Ongetwijfeld hebben de

het uitgedrukt had, van een »*Nederlandsch*» Wetboek van Strafrecht stelde de Koning het tot stand komen in uitzicht.

Al dadelijk drong zich de vraag op, of het »nieuw» wetboek, thans in behandeling, ook een »*Nederlandsch*», een »nationaal» wetboek is.

Dat, hetgeen men dankbaar erkende, bij de redactie van het ontwerp groote zorg is besteed aan taal en stijl, zoodat het Wetboek de bewijzen in zich draagt van de kracht en den rijkdom onzer moedertaal, — dit zegt veel. Maar daarom alleen verdient het Wetboek nog niet nationaal te heeten. Het gevoelen werd uitgesproken, dat bij de samenstelling een zeer ruim, zij het ook een zelfstandig gebruik gemaakt is van de strafwetgeving in den vreemde, zoodat men bijna gevraagd had, of het Wetboek niet veeleer een internationaal, dan een nationaal karakter vertoont.

Verwonderen kan dit niet, wanneer men bedenkt, dat in onzen tijd zonder vergelijkende studie geen degelijke rechtstudie denkbaar is, en dat dit zeker niet het minst geldt ten aanzien der studie van het strafrecht. Maar heet dan dit Wetboek slechts daarom nationaal omdat het in het *Nederlandsch* geschreven en in Nederland samengesteld is? Of zijn er bepaaldelijk historische, *Nederlandsche* elementen in aan te wijzen?

Tot wegneming van elken twijfel zoude men het op hoogen prijs stellen, wanneer de Minister van Justitie kon goedvinden in korte trekken aan te toonen, waarin het eigenaardig *Nederlandsch* karakter van dit wetsontwerp bestaat.

entegen vader of moeder, in bijzonderheden met de gelaatstrekken vertrouwd, meer op de verschilpunten het oog hebben, ja soms met moeite eenige overeenkomst kunnen waarnemen. Dit eenvoudige feit heeft, gelijk alles wat in het dagelijksch leven voorvalt, ook voor de wetgeving beteekenis. De *Duitsche* of *Nederlandsche leek* zal wellicht tusschen het

opstellers niet alleen, en in de eerste plaats, vroegere *Nederlandsche* ontwerpen, maar ook *buitenlandsche* wetgevingen geraadpleegd; zij zouden hun plicht miskend hebben indien ze het hadden nagelaten. *Slaafsche* navolging zal men echter nergens aantreffen. Integendeel. Wie de vergelijking maakt en van ons *Burgerlijk Wetboek* met de *civiele wetboeken* der naburige volken en van dit ontwerp met de *strafwetboeken* van welk land ook, zal bevinden dat ons nieuwe *Strafwetboek* oneindig *meer* dan ons *Burgerlijk Wetboek* een *nationaal* wetboek heeten mag.

Op 't gevaar af zich hier eenige uitvoerigheid te moeten veroorloven, zal de Minister, ter voldoening aan den aan het slot van dit n^o. uitgedrukten wensch der Kamer, eenige voorname *nationale* eigenaardigheden van het ontwerp vermelden.

Vooraf drie algemeene opmerkingen.

Vooreerst. In juist dezelfde mate waarin de verschillende natien hetzij met elkander overeenkomen, hetzij van elkaar verschillen, in precies dezelfde verhouding moeten ook hare wetten hetzij overeenstemming, hetzij verscheidenheid vertoonen. Daar nu de *Europesche* volken veel meer punten van overeenkomst dan van verschil bezitten, spreekt het wel van zelf dat zich ook uit hunne wetten, bij veel verscheidenheid, nog oneindig meer overeenstemming openbaren moet.

Ten anderen. Naarmate iemand te meer met eenig ontwerp vertrouwd is, in die mate wordt het vermogen gescherpt om, waar de oppervlakkige waarnemer overeenstemming ziet, verschil te ontdekken. De vreemde ziet niet zelden tusschen twee broeders »sprekende gelijkenis», terwijl daar-

Duitsch en Nederlandsch wetboek »groote gelijkenis" meenen te zien. De Duitsche of Nederlandsche *criminalist* daarentegen, al ziet hij den gemeenschappelijken Germaanschen familietrek niet voorbij, zal, gelijk ook in den vreemde van alle zijden geschied is, het Nederlandsche Wetboek een »origineelen" arbeid noemen en zich wel wachten het Duitsche Wetboek als de hoofdbron of zelfs als bron in den eigenlijken zin van 't woord, van onzen nationalen arbeid voor te stellen.

Ten derde. Van den aanvang af stond het bij de Staatscommissie vast, dat men zich te wachten had èn voor slaafsche navolging, èn voor *jacht* op originaliteit. Nooit werd gevraagd of iets nieuw of oud, in Nederland of elders ontkiemd was, maar eenvoudig of het al of niet strookte met hedendaagsche Nederlandsche begrippen en Nederlandsche behoeften.

Thans tot bijzonderheden overgaande wijst de Minister *als voorbeelden* op het volgende:

a. *Eenvoudigheid*, dezen echt Nederlandschen karaktertrek, zal men in het ontwerp niet te vergeefs zoeken.

Reeds uit den algemeenen inhoud blijkt zij. Het Wetboek is niet omvangrijker dan de Code Pénal; toch staat er wel tweemaal zooveel in. Niet alleen moest tengevolge van nieuwe maatschappelijke toestanden en behoeften en grootere nuanceering in de criminaliteit, het getal strafbare feiten grooter worden, maar tevens zijn dozijnen bepalingen van het Wetboek van Strafvordering en is de inhoud van tal van speciale wetten in het Wetboek opgenomen. Toch bereikt het cijfer artikelen nog niet ten volle dat van den Code.

Niet minder kan de eenvoudigheid blijken uit de definities der misdrijven. Men vergelijkte bijv. de omschrijving van den meeneed met die der artt. 361—366 Code Pénal, of die van de verduistering met art. 408 Code Pénal. Minder woorden, grooter inhoud.

Eindelijk het strafstelsel. Eenvoudiger strafstelsel is nergens bekend. Dit zou geen deugd maar een groot gebrek wezen, indien daarmede verslapping der repressie gepaard ging. Maar het tegendeel is waar. De lange straffenlijst van den Code was sints lang een wassen neus, zelfs de onderscheiding tusschen tuchthuisstraf en correctionele gevangenisstraf een lengen geworden, ja, de eerste straf was lichter dan de tweede, in zoover zij slechts gemeenschappelijk kon worden ondergaan.

b. *Practisch* is de Nederlander en ook het wetboek. Men leze b. v. art. 30 en vergelijkte daarmede art. 335, *tweede* lid, van den Code, waar telkens de put gedempt wordt juist als het kalf verdrongen is; met andere woorden, waar vader of moeder de macht verliest alleen over dat kind dat reeds gedébaucheerd *is* en de vrijheid behoudt om de anderen een voor een denzelfden weg op te sturen.

c. Sints in 1813 de Souvereine Vorst den rechter bevoegdheid verleende ook bij misdaden verzachtende omstandigheden aan te nemen, is in steeds toenemende mate (bepaaldelijk in 1838 en 1854) het *arbitrium iudicis* uitgebreid, totdat in dit ontwerp den rechter eene vrijheid is toegekend, grooter dan ergens elders bestaat. Dat *vertrouwen in de rechterlijke macht*, overal in het Wetboek merkbaar, is echt nationaal. Al ontbreekt het ook hier te lande niet aan kritiek over rechterlijke uitspraken, in de onkreukbare onpartijdigheid van onzen rechter wordt, en te recht, een zeldzaam vertrouwen gesteld.

d. *Liafde voor de gelijkheid*, even ver verwijderd van de revolutionaire »égalité", die de vrijheid volkomen uitsluit, als van hatelijke distincties die elders hier en daar nog wel eens gemaakt worden, zit den Nederlander in het bloed. Bovenal verlangt hij gelijkheid voor de wet. Bestaat deze naar de tegenwoordig heerschende strafwetgeving? — Neen.

Er zijn twee middelen waardoor men die gelijkheid schenden kan. Men kan het doen openlijk; maar men kan het evenzeer doen bedektelijk. Dit laatste geschiedt in den Code Pénal talloze malen ten bate van les plus forts qui font la loi.

Wil men voorbeelden? Feiten waartoe in den regel alleen de kleine burger in verzoeking komt, worden door den Code veelal onbarmhartig gestraft; vergrijpen waartoe alle standen of vooral de hoogere hun contingent leveren, niet zelden vergoelikt. De onvermogene die de hand uitsteekt om een gift, kan, op grond van den overlast door hem veroorzaakt, gestraft worden met gevangenis; de hooggeplaatste ambtenaar die wederrechtelijk, met geweld, in eens anders woning dringt, komt er af met eene onbeduidende boete. Wie de »eer of kieschheid" (honneur ou *délicatesse*) van een magistraatspersoon door *woorden* aanrandt, kan twee jaren worden opgesloten; de fabrikant die het arme meisje verleidt dat bij hem werkt, is straffeloos.

Men lette ook op het onrecht dat in de wet soms jegens de vrouw gepleegd wordt. De medeplichtige van de overspelige vrouw wordt in den Code Pénal *schijnbaar* zwaarder gestraft dan zij zelve; want hem treft en gevangenis en geldboete, haar gevangenis alleen. Leest men echter ook art. 463, dan bevindt men dat de eerste strafpositie, hoe ongerijmd het klinkt, veel *lichter* is dan de tweede; want in geval van verzachtende omstandigheden, die men ook ten bate van de heeren der schepping al licht vindt, kan waar gevangenis en boete bedreigd is, ook *uitsluitend* boete worden opgelegd, terwijl daarentegen de vrouw, al waren er alle denkbare verzachtende omstandigheden, toch altijd de gevangenis betreden moet.

Ten aanzien nu van deze en talloze andere schendingen van de gelijkheid voor de wet, brengt het ontwerp verbetering.

e. *Opvatting van de verhouding tusschen staat en maatschappij*. De Nederlander is afkeerig van Staatsalmacht; wel daarentegen wenscht en verlangt hij, dat waar de maatschappij uit eigen aandrift een edelen strijd heeft aangegord, de Staat, de Wetgever, de Regeering, in hoe bescheiden mate dan ook, sympathie toone en steun verleene.

Met dezen nationalen karaktertrek wordt in het ontwerp zorgvuldig rekening gehouden. En zijne aanneming — gelijk het den Minister aanvankelijk reeds zoo ruimschoots gebleken is — zal een voldoening zijn voor duizende edele burgers, die, sinds jaren, strijd gevoerd hebben tegen den sterken drank, den vloek der prostitutie, de barbaarschheid der dierenkwellerij.

f. Slechts die »kultuur" die met waardeering der maatschappelijke beteekenis van *godsdienst* en *kerkgenootschappen* gepaard gaat, kan nationaal zijn bij een volk dat aan den godsdienst zijn zelfstandig bestaan te danken heeft. Toen dan ook de heer DONNER [zie zijne rede onder Titel II van boek I, rubriek: *Geen doodstraf* enz.] de verklaring aflegde: »onmiskenaar ademt uit het geheele ontwerp ons een godsdienstige geest

tegen", wees hij ¹ een nationalen karaktertrek van het Wetboek aan.

Van daar dan ook dat het ontwerp, meer dan wellicht eenige andere wetgeving van Europa, zich heeft vrijgehouden van eenig, altijd hatelijk, *jus speciale* tegen de geestelijkheid.

Het behoud van art. 449 is daarmede niet in strijd. Daar geldt het niet (zoals bij opruijing) eene verzwarende omstandigheid in het geestelijk karakter gezocht, maar een feit dat slechts dan maatschappelijke beteekenis heeft wanneer het door een bedienaar van den godsdienst gepleegd wordt.

g. Ook om eene het vaderlandsch gevoel minder streelende reden kan het Wetboek nationaal genoemd worden. Hoe dikwerf werd, ook in de laatste jaren, hier te lande het rechtsgevoel geschokt door het straffeloos plegen van ergerlijke feiten die strafbaar hadden behooren te wezen. Het ontwerp heeft daarin voorzien. En naast tal van artikelen (zie bijv. 188, 189, 294, 318, 335, 336, 342, 343, 406 enz.) zou men bekende namen kunnen schrijven, die maar al te zeer den Nederlandschen oorsprong herinneren.

h. Met nadruk mag ook op de uitwendige geschiedenis van het Wetboek worden gewezen. Mannen van alle richtingen hebben zoowel tot den voorbereidenden arbeid als bij de openbare discussien en de eindstemming hunne hooggewaardeerde medewerking verleend. Zoo draagt dan ook het Wetboek den stempel niet van eene *partij*, maar van het Nederlandsche volk.

Beraadslagingen in de Eerste Kamer.

(1 Maart 1881.)

De heer BORSIUS, *lid der Commissie van Rapporteurs*: . . . Het „il faut juger les écrits d'après leur date", is zeker op den Code Pénal toepasselijk. Napoleon zelf, die zoo met zijne vijf Codes was ingetomen, heeft dadelijk verklaard, „il faut les revoir après trente ans". De wetboeken moeten de zeden, de maatschappelijke toestanden volgen.

Het verjaringstijdperk door Napoleon voor zijne wetboeken gesteld, hebben wij met betrekking tot het strafregt, hoe de Code ook opgelapt en gewijzigd werd, meer dan tweemaal doen verlopen. Eindelijk is het oogenblik gekomen, dat wij zullen verkrijgen een Nederlandsch, een nationaal wetboek; of het dien naam verdient is door enkelen betwijfeld. Wie echter daaromtrent nog twijfel moge koesteren, dien verwijs ik naar de uitstekende uiteenzetting van den Minister in zijn antwoord aan deze Kamer. . . .

De heer DE SITTER: . . . Wij hebben van den vorigen geachten spreker gehoord, dat reeds Napoleon bij de invoering van den Code Pénal de herziening van dat werk waarmede hij zoo hoogelijk was ingenomen, in uitzigt heeft gesteld, en dan mag het ons zeker niet bevreemden dat die Code Pénal, een wetboek van Franschen oorsprong, op onzen Nederlandschen bodem niet in het volksleven is doorgedrongen. Product van vreemden oorsprong, geschreven in den, ten opzichte der beoefening van het strafregt, bekrompen geest van den toenmaligen tijd, geschoeid op beginselen van magt en geweld, kan het niet anders of dit wetboek moest in een land als Nederland eene belemmering in de vrije ontwikkeling van de nationale zelfstandigheid en vrijheid zijn en moest het schier met weezin ontvangen en toegepast worden. Geen wonder dan ook dat reeds van de invoering af, en allereerst bij het besluit

¹ Dat de bezwaren door dezen geacht en afgevaardigde in diezelfde zitting [26 Oct. 1880] ontwikkeld, bij hem niet overwegend waren gebleven, bleek bij de eindstemming.

van den Souvereinen Vorst van 11 December 1818, verschillende pogingen werden aangewend om aan den Code Pénal bepalingen in den milderen geest van den tijd toe te voegen of de beginselen daarvan te wijzigen. Verscheidene van die ontwerpen, van 1814 tot 1859 behandeld, zijn geen wet geworden. Sommige wetten evenwel hebben veranderingen gebracht in den Code Pénal, die daardoor ophield eene codificatie van het strafregt te zijn, maar werd eene verzameling van afzonderlijke bepalingen van strafregt. Daardoor zijn wij gekomen op een hellend vlak, dat gevaar opleverde zoowel voor de regtszekerheid als voor eene goede regtsbedeeling. . . .

Toen nu na de wijzigingen die bij de wet van 29 Junij 1854 in den Code Pénal waren gebracht, de wet van 17 September 1870 door de afschaffing der doodstraf, aan dat gebouw den hoeksteen of, gelijk Charles Lucas het noemde, *la clef de la voûte* ontnam, toen werd eene geheele herziening van dat wetboek onvermijdelijk noodzakelijk, en het spreekt van zelf dat ieder die, in welke betrekking ook, groepen was dat wetboek toe te passen of daaraan mede te werken, met belangstelling en ingenomenheid het werk heeft gadegeslagen van de Staatscommissie, aan wie wij het ontwerp hier thans in behandeling, verschuldigd zijn. Aan die belangstelling paarden zich met het oog op de zamenstelling dier commissie, groote verwachtingen, die niet zijn teleurgesteld. Het ontwerp toch bezit, behalve de groote verdienste dat het is een Nederlandsch Wetboek van Strafrecht, in overeenstemming met Nederlandsche zeden, begrippen en behoeften, ook de in het buitenland zeer geapprecieerde en erkende verdienste dat het is gebaseerd op de uitkomsten van wetenschap en ondervinding, op het gebied van het strafregt vooral in de laatste jaren verkregen, zoodat het *in vele opzichten* als een model van een Wetboek van Strafrecht mag worden aangewezen. Ik beroep mij hier op de autoriteit van professor Mayer te Weenen, die in zijne monografie: „Der neue niederländische Strafgesetzentwurf“, nadat hij het wetsontwerp kritisch heeft beschouwd, aan het slot zich aldus uitlaat: „Soviel ist jedoch klar. Wie immer man von dem jeweiligen wissenschaftlichen Standpunkte sich zu der Lösung einzelner Fragen stellen mag, wie immer man dieses oder jenes Problem legislativ anders gestaltet sehen möchte, das ist unbestreitbar, das wir es hier mit einer Kodifikation zu thun haben, welche die allgemeine Beachtung des Auslandes verdient, welche sich würdig den neuesten Strafgesetzgebungen anschliesst und damit einen Ring mehr in der grossen Kette bildet, welche die civilisirtesten europäischen Völker durch die Gemeinsamkeit der Kulturinteressen verbindet. Auch die Niederländer sind damit aus ihrer bisherigen Isolirung des Strafrechts herausgetreten und haben sich einen Antheil an der Fortentwicklung des europäischen Strafrechts gesichert“.

De heer MODDERMAN, *Minister van Justitie*: Hoe is het mogelijk, dat een wetsontwerp, dat èn door de strafbaarstelling van zoovele onregtmatige feiten, èn door zijn strafstelsel, èn door de regelen die het voor de toepassing der straffen op de misdrijven stelt, zooveel gestrenger is dan de bestaande wetgeving [zie over een en ander de rede onder de rubriek *Vergelijking met het bestaande strafrecht*]; — hoe is het mogelijk, dat zoodanig ontwerp toch door sommigen als ziekelijk philanthropisch, als overdreven zachtzinnig is afgeschilderd?

Daarvoor bestaan, geloof ik, twee redenen. Vooreerst is het wetsontwerp blijkbaar niet altijd van het eerste tot het laatste artikel gelezen en overwogen door hen, die daarover een oordeel uitspraken, en is niet zelden vergeten de gulden regel dat men nooit moet oordeelen na de lezing van één enkel artikel. Allermint waar het geldt een wetboek, waarin ten gevolge van het consequent toegepast, in art. 55 uitgedrukt, beginsel van den *concurfus idealis*, talloze malen het eene artikel aanvult wat men in het andere schijnt te missen. [Vgl. de rede, medegecedeeld bij art. 55].

Men heeft bij de interpretatie en de toepassing van het Wetboek steeds op den *concurfus idealis* te letten. Dit is zóó waar, dat, wanneer men het een oogenblik verzwijmt, men komt tot interpretaties waarvan het wel van zelf spreekt dat ze nooit in de bedoeling van de opstellers kunnen hebben gelegen. Om iets te noemen. Ik heb ergens gelezen dat volgens dit ontwerp iemand die in een spoorwegcoupé

een doodslag begaat, tot niet meer dan 15 jaren gevangenisstraf kan worden veroordeeld, en dat een zeeroover die iemand doodt, eveneens volgens dit ontwerp geen hogere straf kan beloopt. Het is zeer waar dat in het ontwerp staat, dat wanneer men pleegt zeeroof of diefstal in een spoorwegcoupé met doodelijk gevolg, dat men dan krijgt 15 jaren gevangenisstraf. Maar overal waar de wet van doodelijk gevolg spreekt, als verzwarende omstandigheid, heeft men aan een NIET *bedoeld* gevolg te denken. Immers, ware de dood *bedoeld*, dan zou er, behalve diefstal, zeeroof enz., *doodslag* zijn en zal men ook speciaal art. 288 hebben te raadplegen. Doet men dit, dan bevindt men dat dit ontwerp veel strenger is dan de bestaande wetgeving. Op dit oogenblik is het mogelijk dat op nieuw door de justitie zal moeten worden onderzocht of zeker welbekend misdadiger al of niet met premeditatie heeft gepleegd doodslag op een kind. Tegenwoordig is die vraag van groot belang, want volgens de wet van 1870 kan *zonder* premeditatie geen levenslange straf worden opgelegd. Dit ontwerp is van eene andere leer. Art. 288.

In de toekomst zouden wij dus in dergelijk geval met premeditatie of niet-premeditatie niets te maken hebben. Ook zonder premeditatie zou levenslange gevangenisstraf opgelegd kunnen worden.

Er is nog een tweede verklaring te geven voor de zonderlinge beschouwingen van sommigen, alsof door dit wetsontwerp de kracht der strafjustitie zou verzwakt worden — eene minder juiste opvatting van het begrip *humaniteit*.

Ik ben een groot voorstander van humaniteit en geloof dat dit wetsontwerp zich, in goeden zin, door humaniteit kenmerkt. Maar volgt daaruit dat het minder streng zou zijn in zijne opvatting van het kwaad of in zijne straffen?

Immers neen!

Humaniteit en gestrengheid sluiten elkander volstrekt niet uit; het komt er slechts op aan in welken zin het woord „humaniteit” wordt opgevat.

In *welken* zin nu kan dit Wetboek veel humaner dan de Code Pénal genoemd worden?

Terwijl de Code Pénal het belang der maatschappij meent te bevorderen ook door de waarachtige (zedelijke) belangen van den gevallene op te offeren, zelfs dan als het volstrekt niet noodig en ook voor de maatschappij zelve verderfelijker is, hebben de opstellers van dit ontwerp er naar gestreefd het belang van de maatschappij en het zedelijk belang van den individu met elkander zooveel mogelijk te verzoenen. *Zooveel mogelijk* zeg ik, want waar de strijd voor alsnog niet *kon* worden opgelost, gaat natuurlijk het belang der maatschappij voor. Geen sprake dus van verbeteringstheorie of van die gemakzucht die, om gemeenschappelijke gevangenen rustig te houden, hun een aangenaam leventje bereidt, dat is de valsche philanthropie die ook de gevangenen zelve zedelijk benadeelt. Maar eene zware, strenge tucht, die gevoelig leed veroorzaakt, maar de zedelijke wedergeboorte niet uitsluit. De straf zal, veel meer dan in den Code Pénal, eene waarheid zijn; een gevoelig *loed*, maar zij zal niet meer zijn een *kwaad*, dat wil zeggen, iets dat de waarachtige, zedelijke belangen van den delinquent benadeelt.

Ik gevoel zeer goed dat ik hier slechts het ideaal uitspreek, naar welks bereiking wij *gestreefd* hebben, wetende dat het nimmer *volkomen* te bereiken is. Maar dit is de eigenaardigheid van alle beginselen, ideeën en idealen, dat de mensch ze nooit *volkomen* kan uitdrukken of verwerkelijken, noch op het gebied der kunst, noch op dat der wetenschap, noch op dat der wetgeving....

Het beste wat wij weten, het diepste wat wij gevoelen, dat verliest altijd, reeds door den *vorm* waarin wij het moeten uitdrukken. Zoo ook en in dubbele mate op het gebied der wetgeving, Het ideaal dat den wetgever bezielt en leidt en trekt, is nooit *geheel* te bereiken. Heeft het daarom geen waarde? Ja, want het bepaalt de *richting* waarin wij ons *zoo ver mogelijk* bewegen....

Idealisme is niet de schande maar de kracht van den wetgever, van den staatsman, *mits* het gepaard ga met de studie en van het verleden, en van de actualiteit, en zijne praktische uiting zich houde binnen de grenzen der mogelijkheid. Ik geloof te mogen zeggen dat bij de ontwerpers van dit Wetboek de liefde voor het

ideaal met eerbied voor de feiten gepaard ging. Als voorbeeld mag ik wijzen op de levenslange gevangenisstraf. Ik heb die gehandhaafd — met een bloedend hart, want in beginsel deugt zij niet; maar ik geloof dat niemand onzer hare afschaffing zal beleven, want onze maatschappij is voor die afschaffing nog niet rijp; indien ze plaats had, zou men, vrees ik, de doodstraf weder moeten invoeren. Ik haal dit slechts aan ten bewijze dat het ook mij niet ontbreekt aan waardering van den feitelijken toestand en dat men geen vrees behoeft te koesteren, alsof in dit wetsontwerp, waarvoor ik mij, *zoo als het hier ligt*, geheel verantwoordelijk stel, aan eenig ideaal het maatschappelijk belang zou zijn opgeofferd.

VORM VAN DE VOORDRACHT EN VAN DE VERSLAGEN.

Verslag der Staatscommissie dd. 13 Mei 1875.

Het ontwerp is één geheel, niet, op het voorbeeld van vroegere ontwerpen, gesplitst in zooveel wetsontwerpen als het titels bevat. Zoodanige splitsing is strijdig met den aard der zaak. Geen grooter of kleiner deel (boek, titel) van een wetboek van strafregt kan op zich zelf beschouwd worden als een afgerond geheel. Een wetboek dat aan de eischen eener goede codificatie voldoet, kan niet anders zijn dan ééne wet waarvan alle deelen zoozeer ineen sluiten dat geen daarvan zich laat denken als afzonderlijke wet.

Wel is eene indeeling in titels of hoofdrubrieken, ter bevordering van het overzicht en om het gebruik gemakkelijk te maken, onontbeerlijk en ook door de commissie aangenomen; maar die indeeling, zooveel mogelijk ontleend aan datgene wat bij de overweging van de strafbaarheid van verschillende feiten als gemeen kenmerk op den voorgrond werd gesteld, bezit geen absoluut en beslissend karakter, en is onmogelijk zoo te maken dat niet talloze bepalingen, onder verschillende rubrieken geplaatst, andere gemeene kenmerken hebben en ten naauwste met elkander samenhangen. Bij de verschillende lezingen van het ontwerp heeft de commissie zelve meermalen ondervonden, hoe schijnbaar geringe en onbeduidende wijzigingen in eene bepaling van den eenen titel tot veranderingen in andere titels leidden, en welk eene groote omzigtigheid er vereischt werd om niet door zoodanige wijzigingen den logischen samenhang van het geheel te breken, of zelfs, door verschil te doen ontstaan in de uitdrukking derzelfde gedachte, tot niet bedoeld verschil in de interpretatie aanleiding te geven. Door eene splitsing in afzonderlijke wetten loopt men ligter gevaar die eenheid en samenhang van het geheel uit het oog te verliezen.

Advies van den Raad van State.

Al dadelijk moet de Raad van State zich een tweetal opmerkingen veroorloven, wat den vorm betreft, waarin deze wetsvoordragt zich voordoet.

Rapport aan den Koning.

De eerste opmerking betreft de wenschelijkheid eener nota tot aanwijzing en toelichting der bijvoegingen, wijzigingen en weglatingen, welke de Regeering in den arbeid

Het werk der Staatscommissie is door den Minister van Justitie in den vorm gebracht eener Regeringsvoordragt, maar, gelijk gezegd is, niet zonder dat aan dat werk der Staatscommissie door den Minister veranderingen zijn aangebragt, en verscheidene titels en artikelen daaruit zijn weggelaten.

Het zal, bij het onderzoek in de afdelingen van de Staten-Generaal, uiterst moeilijk zijn steeds te weten, wat en in hoeverre in het oorspronkelijk ontwerp der Staatscommissie van Regeringswege veranderd zij. Het geschreven, aan de Tweede Kamer in te dienen, exemplaar van het wetboek en der memorie van toelichting draagt de blijken dier aangebragte veranderingen niet, en de leden der Kamers zullen zich alzoo genoodzaakt zien een altijd bezwaarend en tijdroovend onderzoek in te stellen in vergelijking met het in 1875 ter Landsdrukkerij gedrukt exemplaar van het Wetboek en der Memorie van Toelichting.

Bij den Raad van State is daarom de vraag gerezen, of aan dat, niet te ontkennen, bezwaar niet in dier voege zoude kunnen worden te gemoet gekomen, dat de Regering de memorie van toelichting alsnog deed vergezeld gaan van eene Nota, waarin aangewezen en toegelicht werden de toevoegingen, wijzigingen en weglatingen, welke de Regering in den arbeid der Staatscommissie heeft noodig gekeurd.

Langs dezen weg zullen de leden der beide Kamers van de Staten-Generaal een gemakkelijk en volledig overzicht verkrijgen van de aangebragte veranderingen, en gelijktijdig worden ingelicht welke de beweegredenen waren die de Regering noopten op sommige punten van de voorstellen der Staatscommissie af te wijken.

In de tweede plaats trok het 's Rands aandacht, dat, in afwijking

der Staatscommissie heeft noodig geacht.

Gaarne is de ondergeteekende bereid, aan den hier gegeven wenk gevolg te geven, zij het dan ook in eenigzins anderen vorm. Ten aanzien van de veranderingen, die het ontwerp der Commissie onderging, geeft de memorie van toelichting nu reeds rekenschap in zoover uit de daarbij ontvouwde redenen waarop het voorstel der Regering is gegrond, blijkt, waarom zij zich met andere of strijdige denkbeelden niet vereenigde.

Eene kritiek van het werk der Commissie is vermeden; ze zou niet alleen de eenheid van de regeringsvoordragt en toelichting verbrooken hebben, maar tevens minder passend kunnen geacht worden, te meer omdat, behoudens wat den omvang van den inhoud van 't wetboek betreft, in het algemeen met de aangebragte wijzigingen de leden der, bij Uwer Majesteits besluit van 18 April 1876, n°. 16, ontbondene Staatscommissie zich hebben kunnen vereenigen. Ook de enkele optelling van alle veranderingen schijnt minder doelmatig. Ongerekend het wegvallen van vele bepalingen zijn, gelijk de Raad terecht doet opmerken, de veranderingen wel niet bijzonder groot, daar de ondergeteekende van den beginne af er naar gestreefd heeft, om zoo weinig als hem doenlijk was te wijzigen, maar toch zijn de veranderingen nog zóó menigvuldig, dat alléén de aanwijzing daarvan in eene afzonderlijke nota nog tal van bladzijden zou beslaan, wier raadpleging en vergelijking eene meer omslagtige dan geriefelijke bezigheid zouden opleveren.

Uit dien hoofde meent de ondergeteekende beter aan de bedoeling van den Raad gevolg te geven, door aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een gedrukt exemplaar mede te deelen van het ontwerp en de me-

van den tot dusverre dienaangaande gevolgden regel, de vijf honderd vijf en dertig artikelen des wetboeks als een geheel aan 's Raads onderzoek en naar het zich laat aanzien ook aan dat der Staten-Generaal wordt onderworpen.

Tot dusverre werden en vóór en na 1838 de wetboeken in dier voege bij de Volksvertegenwoordiging ahangig gemaakt, dat elke titel een afzonderlijk wetsontwerp uitmaakte.

De Raad van State heeft zich afgevraagd, of bij de openbare beraadslagingen, en met name bij de eindstemming in Tweede en Eerste Kamer, het niet op het lot der wetsvoordragt een ongelukkigen invloed zou kunnen uitoefenen, indien al die titels en artikelen gezamenlijk aan eene eindstemming werden blootgesteld. Een zamenloop van verschillende minderheden zou aldus welligt tot verwerping kunnen leiden van het geheel, dat bij splitsing der titels in even zoo vele wetsontwerpen in afzonderlijke stemming over deze laatste, ongedeerd uit de beraadslagingen der beide Kamers in het leven zou kunnen treden.

Tegenover het bezwaar eener mogelijk gezamenlijke werking van onderscheidene minderheden tot verwerping des wetboeks in zijn geheel staat echter de overweging, dat menigeen, die niet zou gearzeld hebben, dezen of genen afzonderlijken titel af te stemmen, nu hij voor het geheel in eens zijne stem zal moeten uitbrengen, er niet toe zal willen medewerken, om door een ongunstig votum al den verrigten arbeid te verijdelen. Elk zal over eenige bezwaren heenstappen om het werk tot stand te brengen, en alleen op die wijze kan een stelselmatig geheel verkregen worden. Afstemming van enkele titels zou tot omwerking moeten leiden, en tot veranderingen die ligtelijk niet zoo volkomen in het geheel passen en dus de zoo noodzakelijke eenheid verbreken zouden.

De Raad van State, na al het voor

morie van toelichting der Staatscommissie, waarin met de pen is doorgehaald, bijgevoegd of gewijzigd wat in de regeringsvoordragt anders voorkomt, op gelijke wijze, als ook aan den Raad van State is gedaan, en daarenboven eene lijst der artikelen van het ontwerp-wetboek met aanwijzing, achter elk artikel, van het corresponderende van het ontwerp der Staatscommissie.

Hierdoor zal ieder lid der vertegenwoordiging in staat gesteld zijn, om, waar hij het voor zich noodig heeft, door eene vergelijking zich de ophelderingen te verschaffen, waaraan hij behoefte gevoelt. Verder te gaan kan overbodig geacht worden, ook omdat niet uit het oog mag worden verloren, dat het ontwerp der Commissie strekte ter voorlichting van de Regering, die van den voortreffelijken arbeid een ruim gebruik heeft gemaakt, maar dat het regeringsontwerp toch de grondslag moet uitmaken van het verder onderzoek en van het overleg met de vertegenwoordiging.

De tweede voorafgaande opmerking wordt ontleend aan het voornemen, om het ontwerp in zijn geheel bij ééne wetsvoordragt aan de Staten-Generaal voor te dragen. De Raad van State verklaart, ten slette, in dat voornemen te kunnen berusten, en de ondergeteekende blijft het wenschelijk achten, dat in dien zin worde gehandeld, omdat het ontwerp inderdaad één geheel, een zamenhangend geheel uitmaakt, en het voor de behandeling, niet minder dan later voor eene raadpleging der geschiedenis in het belang van eene juiste uitlegging en toepassing, van groot nut zijn zal, dat van den beginne af eene doorlopende reeks van artikelen worde aangenomen voor het geheele wetboek, met vermindering van de ver-

en tegen te hebben overwogen, kan dan ook wel berusten in den vorm waarin het wetboek aan zijn onderzoek onderworpen is en, naar het voorkomt, aan dat der Staten-Generaal zal onderworpen worden.

wijzingen naar artikelen van afzonderlijke wetsvoordragten, hetwelk in ieder geval tot omslag en moeilijkheden, doch tevens ligt tot verwarring aanleiding kan geven.

Verslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer, tevens bevattende het antwoord van den Minister van Justitie.

(Het Regeeringsantwoord is telkens met inspringende regels gedrukt.)

De Commissie meent het volgende te moeten opmerken aangaande de inrigting van *dit Verslag*.

Het schriftelijk antwoord der Regering op de door de Commissie schriftelijk medegedeelde opmerkingen wordt in dit Verslag met kortere regels gedrukt. Wanneer de Commissie opmerkingen heeft gemaakt, voor het geval dat de Regering had gemeend aan hare hoofdbezwaren niet te kunnen voldoen, zijn die subsidiaire bedenkingen *cursorijf* gedrukt, telkens als tusschen de Commissie en de Regering omtrent de hoofdbezwaren zoodanige overeenstemming is verkregen dat de subsidiaire bedenkingen geen punt van overweging behoeften uit te maken. Waar na de schriftelijke gedachtenwisseling mondelinge bespreking tusschen de Regering en de Commissie niet tot nieuwe gezigtspunten of beschouwingen heeft geleid, wordt van dit nader overleg geene melding gemaakt. De uitdrukking: »de Commissie» wordt zoowel van de meerderheid der Commissie als van de geheele Commissie gebezigd. Indien bij het voorstellen van amendementen de Commissie zich *eenpurig* met het voorstel vereenigt, wordt dit uitdrukkelijk gezegd. Uit de voorgestelde amendementen zal overigens van zelf blijken, in welke gevallen verschil van gevoelen tusschen de Regering en de Commissie is blijven bestaan van genoegzaam gewigt om daarover de beslissing der Kamer in te roepen. Uit het zwijgen der Commissie op een antwoord des Ministers kan niet *per se* worden afgeleid dat de Commissie van de onjuistheid der door haar gemaakte opmerking is overtuigd geweest, maar alleen dat hare meerderheid gemeend heeft — al ware het somtijds op afwijkende gronden — in het gevoelen der Regering te kunnen berusten.

De Commissie vermeldt hier nog dat door de heeren OLDENHUIS GRATAMA en LENTING in hunne afdelingen zijn overgelegd nota's die bij dit Verslag zijn gevoegd.

Ten aanzien van den vorm, waarin *dit ontwerp* aan de Kamer wordt aangeboden, meent de Commissie van Rapporteurs zich te moeten beperken tot eene enkele opmerking van ondergeschikt, maar toch van praktisch belang.

In de aanduiding van volzinnen van dezelfde alinea, die met een nieuwen regel beginnen, bestaat verschil. Nu eens vindt men cijfers, zoo als bijv. in art. 171 ¹, dan weder zoo als bijv. in art. 154, niet. Het komt der Commissie voor dat het wenschelijk zou zijn, niet alleen regelmatigheidshalve, maar ook ter vermijding van vergissingen bij het citeren van bedoelde onderdeelen, *overal* het stelsel toe te passen dat in

¹ Bij de sanhaling van artikelen in het Verslag zijn overal de *oude* nummers gevolgd, *behalve* voor zoveel betreft *geheel* nieuwe artikelen, die door het nieuwe nummer worden aangegeven.

de meeste gevallen gehuldigd schijnt, om *cijfers* te bezigen waar feiten, *letters* waar, zoo als in art. 69, straffen worden opgesomd.

Tusschen *cijfers* en *letters* overal het bedoelde onderscheid te maken, zou onmogelijk zijn, daar soms in hetzelfde artikel (zie art. 9) *beide* gebruikt worden. De gemaakte bedenking zal, naar de Minister zich vleit, vervallen, wanneer in de artt. 39, 80, 154, 195, 196, 214, 358, 439 en 450 cijfers worden bijgevoegd, terwijl in artt. 69, 76 en 79 de letters mede door cijfers vervangen worden. Op deze wijze heeft men, ter onderscheiding der onderdeelen van dezelfde alinea, overal *cijfers* behalve alleen waar, gelijk bijv. in art. 9, dubbele teekens noodig zijn.

Verslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer.

De Commissie achtte, alvorens haar *Verslag* uit te brengen, overleg met de Regeering noodig. Zij stelde zich daartoe met den Minister van Justitie in betrekking en deelde hem het voorshands opgemaakt stuk schriftelijk mede, aan den Minister overlatende, of hij het antwoord aan de Commissie schriftelijk dan wel mondeling verlangde te geven. De Minister gaf de voorkeur aan eene schriftelijke beantwoording.

Men vindt het door de Commissie medegedeelde in de kolom *links*, het antwoord der Regeering in de kolom *rechts*.

Behalve deze schriftelijke gedachtenwisseling met de Regeering werd een nader mondeling overleg met haar door de Commissie wenschelijk gekeurd.

De Minister gaf gaarne aan dit verlangen toe.

De mondelinge gedachtenwisseling liep *vooreerst* over enkele punten in de schriftelijke Nota reeds besproken, doch waaromtrent de Commissie nog prijs stelde op eene nadere verklaring; naar aanleiding van dit gedeelte van het onderhoud werd zoowel de Nota der Commissie als het Antwoord der Regeering hier en daar verduidelijkt en aangevuld.

Hetgeen verder in het mondeling onderhoud verhandeld werd, is opgeteekend aan het slot van het Verslag.

De Commissie vermeldt met ingenomenheid, dat zij bij het schriftelijk, zoowel als bij het mondeling overleg in ruime mate de medewerking van den Minister van Justitie mocht ondervinden.

Sedert langen tijd was het niet gebeurd, dat een *Wetboek* bij de Staten-Generaal in behandeling kwam. Met betrekking tot de verbetering der wetgeving van 1838 hebben wij het nog nimmer verder kunnen brengen dan tot partieele herziening. En nog nimmer, hetzij onder de vorige Grondwetten, hetzij onder de Grondwet van 1848 was een *Wetboek* ingediend bij *één* wetsontwerp.

De vraag in hoever deze vorm verkieselijk zij, wordt door de Staatscommissie, in het advies van den Raad van State en in het rapport

Antwoord der Regeering.

Het bezwaar dat dit *Wetboek* bij *één* wetsontwerp is ingediend wordt terecht niet overwegend geacht. Het Burgerlijk *Wetboek* bijv. en het *Wetboek* van Koophandel kwamen, titelsgewijze, als reeks van wetten tot stand. Dit heeft niet belet dat, bijna van den aanvang af, o. a. de titels over het *bezit* en over den *wissel* door de meest deskundigen met recht zijn afgekeurd. Welken vorm men kiese, alom heeft de ervaring geleerd dat een *wetboek* alleen door herhaalde, ja voortdurende herziening op het

van den Minister van Justitie toegelicht. In het Verslag der Tweede Kamer wordt zij, hoewel aangeroerd in haar leiddraad, met stilzwijgen voorbijgegaan. Geen wonder: de Tweede Kamer in het bezit van het recht om in een voorstel des Konings wijzigingen te maken, ondervond de schaduwzijde van dezen vorm minder. Maar bij het afdeelingsonderzoek der Eerste Kamer werd zij te levendiger gevoeld. Immers ware de Eerste Kamer bij het uitspreken van een eindoordeel minder gebonden geweest, wanneer elke titel van het Wetboek in een afzonderlijk wetsontwerp ware voorgedragen.

Men zochtte voor de overweging, dat het Wetboek één samenhangend geheel uitmaakt en als zoodanig moet worden beschouwd; men zag het voordeel niet voorbij, dat het ontwerp vanden beginne uiteen doorlopende reeks van artikelen bestond, en, bij zucht tot samenwerking met de Regeering, wenschte men ook deze bedenking van minder vorm niet te zwaar te doen wegen. Toch gaven een groot getal leden hun leedwezen te kennen, dat de weg vóór en na 1838 bij de samenstelling onzer wetboeken gevolgd, ditmaal is verlaten. Geplaatst voor het onverbiddelijk alternatief om of een omvangrijken arbeid op niet te doen uitloopen, of gedeelten van het Wetboek, die zij in het algemeen niet anders dan nadeelig konden achten, niettemin goed te keuren, verklaarden zij, door den nood gedwongen, zich bereid over zeer ernstige bezwaren heen te stappen. Voor de Regeering kon dan echter hun goedkeurend votum niet als bewijs gelden eener instemming met sommige, zeer belangrijke onderdeelen van dit wetsontwerp.

Hierop wordt met nadruk teruggekomen aan het slot van dit verslag.

[Zie dit ouder de rubriek *Inhoud en inrichting in het algemeen*, hierachter bl. 54.]

vereischte peil kan worden gebracht. Eerst na de vaststelling bij de wet zal de kritiek hare rijpste vruchten openbaren en niets belet om, reeds bij de invoering, het werk te zuiveren van enkele vlekken die het, gelijk alle menschenwerk, aankleven. Dit is op het voorbeeld van JUSTINIANUS, ook herhaaldelijk in het buitenland geschied.

Een wetboek dat, van het eerste tot het laatste woord, de *volkomene* goedkeuring wegdraagt, hetzij van de meerderheid, hetzij zelfs van *iemand*, is ondenkbaar. Wie gedachtig is aan den innigen samenhang van het strafrecht met het gansche maatschappelijk, zedelijk en rechtsleven, zal geene overdrifving vinden in de bewering dat bij de vaststelling van een strafwetboek, positief of negatief, materieel of formeel, niet honderde maar *duizende* vragen moeten worden opgelost, waaronder niet weinige die zich, met meer of minder recht, *in utramque partem* laten bepleiten. Hoe ware het mogelijk omtrent al die vragen, ja zelfs over al de vragen die zich in één enkelen, eenigzins belangrijken, titel voordoen, volkomene overeenstemming te verkrijgen? Ook de Minister heeft — hoewel zelden, en nooit waar het 't stelsel, de grondslagen gold — in 't belang van 't gemeen overleg wel eens iets moeten toegeven. Maar, zelfs afgescheiden daarvan, zij de Kamer verzekerd dat hij zijn geluk niet zoekt in een onzinnig geloof aan volmaaktheid van het wetboek, maar wèl in de overtuiging dat door de vaststelling daarvan de grondslag zal zijn gelegd voor een nationaal strafrecht dat gelijk algemeen erkend is, verre uitmunt boven den Code Pénal; de vergelijking met goede — buitenlandse of nationale — wetboeken kan doorstaan en zich verder door den tijd zuiveren en ontwikkelen moge. Tot welke zuivering en ontwikkeling hij ten allen tijde gaarne zal medewerken.

TAAL EN SPELLING.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

De Commissie betreurt dat dit nieuwe Wetboek van Strafrecht is geschreven in de spelling van 1805¹, waaraan het Nederlandsche volk meer en meer vreemd wordt, die misschien in geen enkele school meer wordt onderwezen, en die het opkomend geslacht bijgevolg niet kent. Thans, meende zij, ware het eene gepaste gelegenheid om met de oude sleur te breken en voor het nieuwe Wetboek de nieuwe spelling aan te nemen.

Blijkens het gewijzigd ontwerp van wet is aan den wensch der Commissie voldaan. De Minister deelt tevens mede dat hij eenige taal- of stijlfouten heeft weggenomen, die, naar het oordeel van een uitstekend taalgeleerde, hier en daar worden aangetroffen.

[Het verlangen van de Commissie van Rapporteurs en het voldoen daaraan door de Regeering was blijkbaar een gevolg der kennismeming van de *Inleiding*, die Prof. De Vries onder dagteekening van 30 Juni 1879 had laten voorafgaan aan zijne in de Voorrede vermelde *Opmerkingen* over de taal en den stijl van het wetboek. Om die reden wordt ook die inleiding hier opgenomen.]

Inleiding der opmerkingen van Prof. M. de Vries.

Toen ik onlangs de eer had met U te spreken over het Ontwerp van het Wetboek van Strafrecht, met de Koninklijke Boodschap van 22 Februari l.l. aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden, werd mij door U de wensch te kennen gegeven, dat ik U mijne bedenkingen zou mededeelen, betreffende de taal en den stijl van dat wetsontwerp. Het was uw verlangen het Strafwetboek, waaraan door de Staatscommissie en door U zelve zooveel zorg besteed was, ook in taal en stijl zoo goed en zoo zuiver mogelijk te maken. Ik behoef U niet te zeggen dat ik uwe vereerende uitnoodiging met warme belangstelling vernam. Het is een verblijdend bewijs van vooruitgang op het gebied der beschaving, dat de Regeering bij het ontwerpen van een zoo belangrijk Wetboek ook hare verplichtingen jegens de moedertaal erkent. Had men in het

¹ [Moet eigenlijk zijn: 1804.]

jaar 1838 de rechten der taal evenzeer geterbiedigd, wij zouden ons dan niet te schamen hebben over de wetboeken, in dat jaar ingevoerd, die als voorbeelden van cacographie nog altijd het gevoel van iederen Nederlander, wien zijne taal ter harte gaat, zoo pijnlijk aandoen. Wel mogen wij ons gelukwenschen, dat de tijden veranderd zijn, en dat de Regeering thans uit eigen beweging wil voorgaan, de eer en het recht onzer taal te handhaven. De Nederlandsche natie mag er U dankbaar voor wezen.

Ik heb dan ook geen oogenblik gearzeld aan uwen wensch te voldoen. Wel gevoelde ik de bezwaren, die deze gewichtige taak voor mij zou opleveren, daar ik een vreemdeling ben op het gebied der rechtsgeleerdheid. Doch ik begreep tevens, dat men ook geen rechtsgeleerde behoeft te wezen, om de artikelen van een wetboek, geheel en uitsluitend uit het oogpunt van taal en stijl te beoordeelen; en waar zich een twijfel mocht voordoen, kon ik immers rekenen op de welwillende voorlichting van mijnen ambtgenoot, die aan onze Universiteit het strafrecht vertegenwoordigt. Maar bovenal, ik zou gemeend hebben aan mijnen plicht jegens onze taal te kort te doen, indien ik mij niet terstond bereid had verklaard, de taak te aanvaarden die mij werd opgedragen. Het geldt hier eene zaak van uitnemend belang. Juistheid van uitdrukking is zeker in een Strafwetboek een allereerst vereischte, om allerlei moeilijkheden in de praktijk te voorkomen. En wat eenmaal in dat wetboek wordt opgenomen, zal buiten twijfel weldra gangbare munt worden door het menigvuldig gebruik onder allerlei klassen der maatschappij. Twee groote belangen, dat der wetgeving en dat der taal, gaan dus hier met elkander gepaard.

Doch er was nog eene andere reden, die mij te gereeder besluiten deed aan uw verlangen naar mijn beste vermogen te voldoen. Guluit gezegd, indien mij door U het voorstel was gedaan, eene critiek te leveren van de taal en den stijl van het Burgerlijk Wetboek, dan zou ik zeker voor die taak zijn teruggedeinsd; want er zou geen einde geweest zijn aan het verdrietig zondenregister, dat ik dan had moeten opmaken, naar aanleiding van die 2000 artikelen, van welke een niet gering aantal zoodanig gesteld is, dat iemand, die niet in de geheimen der rechtsgeleerdheid is ingewijd, zelfs den zin en de bedoeling niet vatten kan. Maar hier gold het een geheel ander geval. De Staatscommissie, die met het ontwerpen van het Strafwetboek belast is geweest, heeft een werk geleverd, dat niet alleen om den inhoud door de bekwaamste binnen- en buitenlandsche rechtsgeleerden hoog geprezen wordt, maar dat ook van ernstige en gemoedelijke zorg voor taal en stijl getuigt. Elk artikel draagt de blijken, dat ieder woord, iedere uitdrukking, ieder leesteken, met de grootste nauwgezetheid is overwogen. Geen taalkenner heeft zeker met het Ontwerp kennis gemaakt zonder een innig gevoel van vreugde over den grooten vooruitgang, die zich hier in onze rechtstaal vertoont, en van erkentelijkheid jegens de uitstekende rechtsgeleerden, die ook de rechten van taal en stijl zoozeer wisten te handhaven. En na die zorgvuldige behandeling van wege de Staatscommissie is ook door U, bij het herzien van het ontwerp, aan de eischen der taal eene bijzondere oplettendheid gewijd. De gelukkige verandering b. v. van de onhollandsche woorden *hoogstens* en *minstens* in de echte Nederlandsche uitdrukkingen *ten hoogste* en *ten minste*, en de

wijziging in art. 367 en 369, waarin het werkwoord *uitstellen* door U voor het min juiste *vertragen* in de plaats werd gesteld, getuigen duidelijk, hoe het U ernst geweest is, ook in dit opzicht het Wetboek aan de strengste eischen te doen beantwoorden. Al die zorg, door de Staatscommissie en den Minister aan het Ontwerp gewijd, heeft natuurlijk de taak, om dien arbeid uit het oogpunt van taal en stijl te herzien, vrij wat gemakkelijker gemaakt. De bedenkingen, die ik de eer heb bij dezen aan uw oordeel te onderwerpen, strekken daarvan ten bewijze. Zij betreffen, voor verreweg het grootste gedeelte, slechts zaken van ondergeschikt belang. Schijnt de omvang van deze bladzijden op den eersten aanblik met die verzekering in strijd, het is ook niet meer dan schijn. De uitvoerige beschouwing, die ik mij omtrent een paar onderwerpen veroorloofde, neemt een goed deel van mijn werk in. Het overige betreft meest kleinigheden, maar die ik niet mocht voorbijgaan: niet alleen omdat ook kleinigheden hare waarde hebben, waar het de zuiverheid van taal en stijl geldt; maar ook, om juist daardoor het bewijs te leveren, dat ik mij met alle zorg van mijne taak heb gekweten.

Op een aantal artikelen heb ik volstrekt niets aangemerkt. Ik stel er prijs op, U de verzekering te geven, dat ik daarom aan die artikelen geene mindere oplettendheid heb gewijd. Elk artikel, het geheele Wetboek door, heb ik ten minste driemaal met de grootste aandacht en de scherpste critiek herlezen en overwogen. Zoo ik niets, of althans niets van eenig belang, vond op te merken, het is niet te wijten aan nalatigheid van mijne zijde; het is veeleer te danken aan de uitstekende zorg en bekwaamheid, waarmede het Ontwerp is opgesteld. Ik aarzel dan ook niet te verklaren, dat naar mijn oordeel dit Strafwetboek, wanneer het U goeddunken mocht de door mij aangewezen kleine verbeteringen aan te brengen, uit het oogpunt van taal en stijl niets te wenschen zal overlaten en niet zal onderdoen voor het beste, dat een Fransch wetgever leveren kan.

Ik zou hier mijne taak als afgedaan kunnen beschouwen, indien ik mij niet verplicht achtte, nog eene vraag aan uwe overweging te onderwerpen, die ik niet achterwege mag laten, omdat zij met de zuiverheid van taal, die het onderwerp van deze bladzijden uitmaakt, in het allernauwste verband staat. Zij betreft de spelling, waarin het Ontwerp geschreven is. Tot dusverre heeft de Regeering zich streng gehouden aan de spelling van het jaar 1804, en deze is dan ook in het Ontwerp gevolgd. Intusschen is de herziening van die spelling bij den vooruitgang der taalwetenschap meer en meer noodzakelijk gebleken en heeft de Redactie van het Nederlandsch Woordenboek, alvorens met de uitgave van dat werk een aanvang te maken, die herziening met de meeste zorg en met de noodige behoedzaamheid volbracht. Zij handelde daarmede in den geest van Siegenbeek, die zelf erkende dat de door hem vastgestelde spelling allengs verbetering zou behoeven, naarmate de taalkunde vorderingen maakte, en die dan ook in 1827 verscheidene veranderingen voorstelde, die terstond, ook door de Regeering, werden aangenomen. De Redactie van het Woordenboek ontwierp dan ook geene nieuwe spelling; zij bracht alleen in de oude die verbeteringen aan, die bij den vooruitgang der wetenschap als van zelf waren aangewezen. Nooit heeft zij van haren kant op het volgen van hare spelling aangedrongen; zij begreep dat in dergelijke zaken alles moest

afhangen van vrijwillige instemming. Aan die instemming heeft het haar niet ontbroken. De spelling van het Woordenboek is thans door de meeste schrijvers van naam aangenomen, wordt in de meeste dagbladen gevolgd, en is in het onderwijs voorgoed gevestigd. In alle scholen, middelbare en lagere, wordt zij zonder uitzondering — zoover mij bekend is — onderwezen. Het jongere geslacht kent geene andere meer, en ziet de geschriften in de spelling van 1804 met bevreemding aan. In hoeverre nu de Regeering wèl handelt, door zich onverschrokken aan het oude te houden, staat niet aan mij te beslissen. Ik heb er nooit op aangedrongen, dat zij de herziene spelling van het Woordenboek door haar voorbeeld zou bekrachtigen. Alleen door eigen overtuiging kon en mocht dit geschieden. Maar het kan niet bevreemden, dat menigeen zich verwonderde, de Regeering nog altijd te zien volharden in eene schrijfwijze, die door het grootste gedeelte der natie reeds lang is verlaten, en die in geene enkele school meer wordt onderwezen. Zij is daardoor op het punt der spelling, gelijk men het uitdrukt, »op een geïsoleerd standpunt" geraakt. Uit vrees van zich een gezag aan te matigen over zaken, die buiten den kring harer bemoeiingen liggen, is zij bij het oude blijven staan, terwijl overal elders het nieuwe in zwang kwam; met dit gevolg, dat zij nu met de oude spelling allengs alleen begint te staan, in strijd met het onderwijs in de scholen, die door haar worden beheerd en ten deele bekostigd, in strijd met de schrijvers, die door de natie het meest worden gelezen, en in strijd met hetgeen door alle deskundigen in theorie en practijk is aangenomen.

Het is ook thans volstrekt mijne bedoefing niet, de Regeering uit te noodigen om den weg, dien zij tot dusverre betreden heeft, voor het vervolg te verlaten. De noodzakelijkheid daartoe zal zich vanzelf voordoen, wanneer zij geene ambtenaren meer vinden kan, die de oude spelling kennen; en het laat zich voorzien dat dit spoedig het geval zal zijn, omdat er geene bruikbare leerboeken meer bestaan om die spelling aan te leeren. Trouwens, die oude spelling wordt zelfs door hare meest volhardende voorstanders niet recht meer gekend. Zonder het te weten, wijken zij er telkens van af en nemen onwillekeurig het een en ander uit de spelling van het Woordenboek over. Zelfs van de Regeering gaat geen enkel stuk meer uit, dat niet door menigerlei afwijking bewijst, hoe ondoenlijk het is op den duur datgene te handhaven wat in de overtuiging der natie verouderd is.

Doch dit alles daargelaten, wenschte ik thans alleen te vragen, of het raadzaam is, een nieuw Strafwetboek, bestemd — gelijk wij hopen — om eene lange reeks van jaren in de behoeften der natie te voorzien, in het licht te doen verschijnen in eene spelling, die reeds terstond bij de uitgave voor het grootste gedeelte der natie verouderd is, en binnen weinige jaren voor de geheele natie en voor de Regeering zelve verouderd zal zijn. Is eenmaal het Wetboek ingevoerd, dan zal men niet licht tot eene herziening besluiten. Zal dan een zoo belangrijk Wetboek, bestemd om op het geheele volksleven zooveel invloed te oefenen, voortdurend gekenmerkt zijn door eene ouderwetsche schrijfwijze, met de algemeen aangenomen spelling in strijd? Het bezwaar schijnt mij ernstig genoeg, om er met nadruk op te wijzen. De tegenwerping, die men zou kunnen maken, dat ook onze andere wetboeken in de spelling van 1804 zijn opgesteld, en dat er in de gezamenlijke

wetboeken eenparigheid behoort te bestaan, komt mij weinig afdoende voor. Die wetboeken zullen vroeger of later herzien moeten worden, al ware het alleen ter wille van taal en stijl. De eer der natie toch gedooft niet, ze op den duur in dien vorm onveranderd te behouden. Bij die — eenmaal noodzakelijke — herziening, waarbij natuurlijk de dan lang verouderde spelling niet meer zal worden gevolgd, zou het een wezenlijk ongerief zijn, indien het Wetboek van Strafrecht in die oude spelling ware geschreven; want om velerlei redenen zal men daarin geene verandering willen brengen. Ziet men dus in — hetgeen niet te miskennen valt — dat de tot dusverre gevolgde weg eenmaal verlaten zal moeten worden: men beginne dan al aanstonds met dit nieuwe Wetboek, dat daartoe zulk eene gereede aanleiding geeft. Men legge niet, door hier te angstvallig aan het oude vast te houden, zich zelven de treurige noodzakelijkheid op, om altijd bij dat oude te blijven, ook nadat het alle levenskracht heeft verloren, en in de oogen der natie reeds lang is veroordeeld. Hier vooral is, dunkt mij, het gezegde van toepassing, dat het beter is bijtijds te keeren, dan voort te gaan op een weg, die eenmaal tot onoverkomelijke bezwaren moet leiden.

Ik zou bijna geschroomd hebben, U deze openhartige beschouwingen voor te dragen. Bij het aandeel, dat ik zelf in het vaststellen der spelling van het Woordenboek genomen heb, kon het licht schijnen alsof ik mijne eigene zaak bepleitte. Doch die kleingeestige bedenking mocht mij niet terughouden. Door het vertrouwen der Regeering belast met de eervolle taak om ambtshalve de belangen der moedertaal te behartigen, zou ik mij niet verantwoord rekenen, indien ik verzuimde, bij eene gelegenheid van zooveel gewicht, de aandacht der Regeering te vestigen op eene vraag, waarbij niet alleen de belangen der taal op het spel staan, maar waarbij ook het belang der Regeering zelve, indien zij zich voor de toekomst niet in al te groote moeilijkheden wil wikkelen, van nabij betrokken is.

Verslag van de Eerste Kamer.

(Het volgende, *zonder de noot*, is ook medegedeeld, in zijn verband, op bl. 25 hiervoor.)

Dat, hetgeen men dankbaar erkende, bij de redactie van het ontwerp groote zorg is besteed aan taal en stijl, zoodat het Wetboek de bewijzen in zich draagt van de kracht¹ en den rijkdom onzer moedertaal, — dit zegt veel.

¹ Ook van hare verjongende kracht. Het woord *afdreiging*, dat in het Wetboek zulk eene belangrijke rol speelt, was in onbruik geraakt, maar kwam oondtijds in onze rechte taal dikwijls voor. Zie het Verslag [1er 2de kamer over titel 23 van boek II.]

Antwoord der Regeering.

(Vervolg van het vermelde op bl. 18.)

De Minister veroorlooft zich tevens hulde te brengen aan prof. dr. M. de Vries die het ontwerp woord voor woord uit taalkundig oogpunt heeft nagegaan. De redactie-veranderingen waardoor zich het gewijzigd ontwerp van de beide vorige ontwerpen onderscheidt, zijn grootendeels aan zijne kritiek te danken. De door de Commissie van Rapporteurs gegeven lof, dat het Wetboek »de bewijzen in zich draagt van de kracht en den rijkdom onzer moedertaal», kan dan ook alleen worden aanvaard, onder voorwaarde dat daarvan aan dezen taalkenner een groot deel moge worden afgestaan.

OMVANG.

Memorie van Toelichting.

§ 1 (Slot). De afschaffing van de onteerende straffen is een beginsel, ook in gewichtige gevolgen voor het algemeene deel van het wetboek. Van niet minder gewigt voor het bijzondere deel, in zoover dit in het tweede boek is vervat, is de oplossing van alle bepalingen over eigenlijke misdrijven, thans voorkomende in andere wetten, behalve de militaire en fiscale, in het wetboek.

Welke feiten, thans in de militaire wetten met straf bedreigd, zouden kunnen vallen in de bepalingen van het gemeene regt en in hoever het algemeene deel van de militaire strafwetboeken voor vereenvoudiging vatbaar zoude zijn, nu art. 98 van het tegenwoordig ontwerp de subsidiaire kracht van het algemeene deel van het gemeene strafregt ook voor het militaire strafregt uitdrukkelijk erkent, — ziedaar vragen die alleen met de vereischte zorg overwogen en beslist kunnen worden bij eene eventuele herziening van de militaire strafwetten. Tot zoolang moet elke poging om die wetten op te lossen in het gemeene strafregt, achterwege blijven.

De bijzondere aard der fiscale wetten maakt het wenschelijk ook in deze geen verandering te brengen bij de invoering van het nieuwe wetboek. Wel brengt art. 98 mede dat het eerste boek van het wetboek ook toepasselijk is op feiten in rijksbelastingwetten met straf bedreigd, tenzij die wetten anders bepalen, maar verder moet men niet gaan. Belastingen en de maatregelen vereischt tot verzekering harer invordering zijn uit haar aard afwisselend, en de daartoe betrekkelijke strafbepalingen dus minder geschikt om deel uit te maken van eene blijvende algemeene codificatie. Dit is op zich zelf reeds voldoende om deze strafbepalingen te houden buiten het gemeene strafwetboek, afgescheiden van andere overwegingen die zich tegen de inlassching verzetten, zoo als de te groote omvang welken het wetboek daardoor zoude verkrijgen en de moeilijkheid om in deze materie de strafbepalingen van de gebods- of verbodsbepalingen te scheiden.

Voor *overtredingen* (Boek III) kon in het algemeen er behoudens enkele uitzonderingen ¹ dezelfde weg niet gevolgd worden als voor *misdrijven*. Zeer groot is het aantal bijzondere wetten, waarin, zonder dat zij tot het gebied van het strafregt behooren, feiten worden strafbaar gesteld,

¹ Zie de artt. 492 en 526.